

PER UNA REPÚBLICA LECTORA

Pamflet a favor de la democratització de la cultura i de reivindicació de la lectura i la literatura en la futura Catalunya independent.

SEBASTIÀ BENNASSAR LLOBERA

ballaruga1@gmail.com

BEARN

VilaWeb®

1. PUNT DE PARTIDA

Catalunya ha viscut tres campanyes electorals aquest darrer any: les eleccions municipals del mes de maig del 2015; les eleccions al Parlament de Catalunya del setembre del 2015 i les eleccions a l'estat espanyol del novembre del 2015. Els ciutadans han estat bombardejats per terra, mar i aire (mitjans de comunicació, xarxes socials i mítings electorals amb tota mena de candidats) amb les propostes de cada un dels partits polítics, grans i petits, de tots els àmbits. En les tres campanyes, el temps dedicat a informar de les propostes en matèria cultural de cada un dels partits polítics ha estat molt reduït i el destinat a la lectura i la literatura encara menor,¹ pràcticament inexistent, tot i que sobre la lectura sí que se'n va parlar, una mica, en els debats sobre models d'ensenyament. Malgrat aquesta pràctica desaparició de la cultura i de la lectura dels espais de debat en campanya i gairebé dels programes electorals confeccionats per guanyar-se els vots de la ciutadania, una de les màximes preocupacions dels polítics -si més no, des d'un punt de vista declaratiu, després veurem que les polítiques aplicades no es corresponen gens ni mica a aquestes declaracions- són els baixos índexs de lectura dels seus conciutadans i especialment la pèrdua de lectors en l'adolescència i primera joventut.

En el debat sobre la Catalunya del futur, la república catalana que sorgirà després de l'assoliment de la independència -i que, pel que fa al mercat literari, haurà de veure com estructura les relacions amb la resta de territoris de parla catalana que encara romandran dins Espanya, un mercat al qual no es pot renunciar de cap de les maneres- tampoc no hi ha hagut grans reflexions sobre la cultura (o han tingut poc ressò) i no sabem absolutament res de com s'articularà el sistema literari des de l'administració ni la importància estratègica que hi tindrà, si és que n'hi té, la lectura.

Per això, amb el convenciment absolut que la lectura en primera instància i la literatura molt especialment han de tenir un paper fonamental en l'estructura del nou estat que es va construint, però també en el present més immediat, hem decidit de posar sobre la taula alguns aspectes fonamentals de diagnosi del problema lector de casa nostra, i unes propostes bàsiques -algunes moltes fàcils d'acomplir, algunes de més utòpiques- per aconseguir de tenir una futura república més lectora i per tant més democràtica i més acostada als valors indicadors màxims del nostre entorn més

---

¹ En un debat universitari en el qual participaren Albert Rivera (Ciutadans) i Pablo Iglesias (Podem), tots dos feren un ridícul notable quan foren preguntats pel filòsof Immanuel Kant: <https://www.youtube.com/watch?v=XG-7FUJAc7I> i potser va ser un dels moments en què més es va parlar de cultura de totes tres campanyes.

immediat, sense renunciar a parlar d'indústria cultural i de mostrar que la situació, potser, no és tan optimista com la que s'entesten a mostrar, però molt millor que la que presenten per sistema els catastrofistes. Simplement cal posar fil a l'agulla i demostrar amb polítiques actives que la preocupació verbalitzada és una preocupació real que es vol esmenar i sobre la qual es vol incidir amb una política activa de foment de la lectura al nostre país.

2. ENGRUNES O INDÚSTRIA CULTURAL? ALGUNES XIFRES PER A COMENÇAR A JUGAR

Quin futur li espera a la República Catalana -crec que a hores d'ara ningú no dubta que aquesta serà la forma política escollida en assolir la independència de Catalunya primer i de la resta dels Països Catalans en segon lloc-, si en el present actual el 18% dels seus estudiants universitaris no llegeix ni un sol llibre l'any?

La dada la va esgrimir el novel·lista Mathew Three el setembre del 2013, en la festa de naixement de l'entitat Llegir en Català, l'associació que aplega nou editors independents d'aquest país de nom plural.² El context on l'hagués pronunciada no és pas la cosa més important, sinó que la xifra existeix i que només podem concloure'n que el panorama és desolador: una de cada cinc persones que passa per la universitat no llegeix cap llibre a l'any i sobre la resta potser serà millor que no indaguem massa sobre què llegeixen i quant, perquè potser en sortiríem escaldats. Si les futures elits de casa nostra, aquelles d'on han de sorgir els nostres dirigents no només polítics sinó també empresarials, no són lectores, quin futur espera a aquest país? És clar que podríem dir que hi ha joves que són autèntics devoradors de llibres i tots en tenim algun a la vora. És cert, però són una minoria. Una minoria àmplia, si volem, però una minoria al cap i a la fi.

Continuem doncs amb l'intent de diagnosi del mal que patim: el problema no és només que els nostres índexs de lectura siguin baixos, sinó que els que fan referència al consum de productes culturals en forma de llibre en llengua catalana són encara molt més terribles. Entre els compradors habituals de llibres (es consideren compradors habituals aquells individus que n'adquireixen com a mínim cinc a l'any) només el 23% consumeix habitualment llibres en català -és a dir, el 50% o més de les seves compres anuals són de llibres publicats en català, independentment de si són texts originals o traduccions. Els motius són múltiples -i més endavant desmuntarem

---

² Llegir en Català exemplifica un petit miracle fet realitat: la unió de nou empreses amb objectius comuns que treballen conjuntament per a una major difusió dels seus productes. En lloc d'entendre's individualment com a empreses competència -que ho són-, han entès que la unió els pot ajudar a donar més visibilitat als seus productes i a competir amb editorials més grans -que són una competència més real. Així, comparteixen catàlegs col·lectius, gestionen drets internacionals i es presenten de forma unitària en fires i esdeveniments culturals. La suma els ha convertit en una referència de primer ordre i, cosa rara, han superat fins ara totes les expectatives d'iniciatives semblants en el món del llibre. Cal destacar que, com ja veurem en profunditat, el sector literari català té el problema que els grans grups estan en mans espanyoles, que només hi ha un gran grup català molt potent format per la unió d'Angle i Cossetània que els puguin fer ombra, però que encara no ha assolit la visibilitat esperada, que encara no se sap res de la reformulació del grup Enciclopèdia Catalana a efectes pràctics perquè ha estat molt novella, i després una plèiade de microeditorials que compliquen molt la presència massiva del llibre en català a les llibreries fins al punt que alguns editors independents no associats a cap grup asseguruen que tenen la percepció de fer nosa.

alguns mites relacionats amb el llibre en català i ens endinsarem una mica més en l'autoodi-, però el que mostra aquesta estadística és que és molt complicat de mantenir una indústria del llibre amb vendes esquifides, difícils de quantificar, però que podem intentar escatir.

Si establíssim els compradors habituals de llibres en uns 3,5 milions de persones -la meitat de la població, i això seria tirar molt amunt-, els compradors en català (habituals) no arribarien als 800.000. Això vol dir (multiplicant per cinc llibres) aproximadament quatre milions de llibres venuts, als quals n'hem de sumar un milió més entre les Illes i el País Valencià, i ja dic que sóc molt generós i que molt possiblement les xifres són inferiors. Cada any es publiquen uns 10.000 llibres en català, dels quals la quarta part, uns 2.500, són els llibres que realment es posen a l'abast del consumidor.³ L'estadística diria, doncs, que de cada llibre publicat en català se'n venen 500 exemplars, però això ja sabem tots que no és cert, que hi ha molts llibres que no entren en el circuit comercial i que uns quants, molt pocs, s'emporten el gruix de les vendes, moltes vegades perquè el seu autor és menys o més mediàtic o té suports importants al darrere o perquè la seva trajectòria és inqüestionable.

Sigui com sigui, ara com ara, vendre mil exemplars d'un llibre en català és tot un èxit i molts editors estarien contents si de cada un dels títols que posen al carrer aconseguissin aquesta xifra de vendes mínima de 500 exemplars assegurats. Quin és el problema? Doncs que tenim títols que funcionen molt bé i d'altres que no gens i que els compradors, que per això són lliures i fan el que volen, per sort, moltes de vegades compren llibres de fons o trenquen l'estadística i compren allò que els entra pels ulls, és a dir, no es dediquen només a comprar les novetats aparegudes en aquell any, sinó que es rescaten títols d'anys passats i moltes vegades aquestes compres van associades al boca-orella, a les recomanacions directes o simplement a necessitats laborals, estudiantils i d'altres. Aquestes xifres són impossibles de calcular, no es pot discernir quins llibres compren els consumidors i per tant la distribució teòrica d'exemplars -ja de per si agafada amb pinces- passa a ser més irregular, però és un paràmetre que ens servirà per a guiar-nos en aquest repartiment de les engrunes.

I aquest sí que és un problema: si només es compren un 23% de llibres en català, no pot ser perquè el llibre en català es veu menys, té menys publicitat i, en definitiva, és més desconegut pel públic potencial que el llibre en castellà? Sens dubte, aquest és un dels problemes fonamentals que arrossega la producció industrial de llibres en la nostra llengua.

---

³ Hem d'extreure d'aquestes xifres els llibres de text, els institucionals, les autoedicions i en definitiva tots aquests títols que no es mouen en el circuit habitual de les llibreries.

Així doncs, un dels primers objectius de la república lectora serà d'augmentar la visibilitat del llibre en català, cosa que en principi serà complicada si no hi ha una política molt activa envers la literatura en l'única llengua pròpia del país i un compromís i una voluntat ferma a fer del català l'única llengua oficial, tal com propugnen la majoria dels filòlegs i alguns sociolingüistes del país del país i tal com no volen ni sentir a parlar els polítics del país. Els filòlegs defensen que només l'oficialitat plena, completa i sense ingerències d'una altra llengua garantirà la supervivència del català, i cal dir que només l'oficialitat plena del català garantirà l'establiment d'un sistema literari potent en la nostra llengua.⁴

I em direu, què suposen aquests optimistes cinc milions d'exemplars venuts cada any en català? Doncs poca cosa, en realitat, en el conjunt del teixit empresarial i industrial de Catalunya, però és una xifra que no es pot negligir perquè el negoci que s'amaga al darrere d'aquests cinc milions d'exemplars venuts alimenta molts comerços de proximitat i bona part de la indústria de quilòmetre zero. Si ens mantenim dins els paràmetres de l'optimisme (tal com explica el poeta eivissenc Marià Villangómez 'voler l'impossible ens cal/ i no que mori el desig'), aquests cinc milions d'exemplars venuts representen una facturació d'aproximadament 90 milions d'euros (torno a dir, tirant cap amunt i establint un cost mitjà del llibre en els 18 euros, tot i que amb tota probabilitat la xifra s'hauria de corregir a la baixa perquè per exemple el llibre infantil i juvenil té preus sensiblement inferiors). Això vol dir que amb tots els diners que genera la indústria editorial en català en un any no es podria ni tan sols pagar els fitxatges més cars d'algun equip de futbol més obsedit pel talonari que no pas per la grandesa futbolística.

Qui viu d'aquests diners que genera el món del llibre en català? Doncs molta més gent de la que ens pensem: traductors, escriptors, editors, llibreters, maquetadors, dissenyadors, distribuïdors, correctors, impressors, transportistes, periodistes culturals... Tots obtenen una part dels seus ingressos del fet que hi ha lectors que es gasten els seus diners per comprar llibres. És clar que els percentatges varien molt i són molt pocs els integrants d'aquest ecosistema que poden viure en exclusiva del món del llibre. I això implica, com veurem més endavant, una forta precarització d'un sector estratègic o la compensació amb la indústria en castellà que complementa (hauríem de dir que en molts de casos és l'essència dels guanys) el compte de resultats. Això és així pel que fa a la immensa majoria dels oficis, però no

---

⁴ En aquest sentit, cal veure fins a quin punt han molestat a una part important de la classe política però també a entitats partidàries de la independència però que tenen origen castellà les declaracions i els manifestos a favor del català com a única llengua oficial del país, com ara el que va emetre el grup Koiné.

es correspon al cas d'escriptors i editors, que moltes vegades treballen en exclusiva en una sola de les llengües.

Bastarien aquests 90 milions d'euros per a la pervivència d'aquest sector, perquè tots els que s'hi dediquen poguessin sobreviure? La resposta és que no, que cal augmentar els lectors en català per mantenir aquesta indústria i que cal augmentar els ajuts directes a aquest sector en la majoria dels seus vessants, com veurem tot seguit.

Continuem jugant amb les xifres i amb les nostres estadístiques.⁵ Si dividíssim aquests 90 milions d'euros en unitats de 21.000 euros anuals (14 pagues de 1.000 euros nets més la quota de la seguretat social), veiem que un total de 4.285 persones podrien viure cada any a casa nostra amb els diners que generen les vendes dels llibres en català en un any.⁶ Però quina és la realitat que hi ha al darrere de les vendes en el cas dels autors? Doncs les següents: imaginem-nos per un moment que de cada llibre publicat es ven una mitjana de 500 exemplars a 18 euros cadascun. Cada títol genera 9.000 euros de facturació. D'aquests, només 900 seran per a l'autor, el 10%, segons els contractes estàndard vigents en la majoria de les editorials catalanes (les xifres són menors en el cas de la literatura infantil i juvenil i en segons quin tipus d'edició). D'aquests 900, n'haurà de pagar 270 entre Hisenda i la seva agent literària. Per tant, ingressarà només 630 euros, és a dir, 1,26 euros per cada llibre venut. I encara hi ha qui posa el crit al cel quan diem que els autors en llengua catalana viuen totalment en precari.

Tampoc no us penseu que qui es faci d'or sigui l'editor, perquè a ell li correspondrà només el 45% de la facturació de cada llibre, és a dir, 8,1 euros per cada llibre venut. D'aquí n'ha de pagar 1,8 a l'autor i haurà de pagar el dissenyador de la coberta, el corrector de galeres, el lector que haurà fet l'informe previ i l'impressor. Els costos poden variar molt, però no baixen de 2.000 euros. Això vol dir que, venent els 500 exemplars i descomptant les despeses fixes, només guanyarà uns 1,15 euros per cada títol publicat i dels quals s'hagin col·locat aquests 500 exemplars. És clar que pot rebaixar les despeses fixes si s'ho fa ell, però també haurà d'incloure-hi els tributs, les despeses fixes de l'editorial i semblants. Novament, la baralla per les engrunes.

---

⁵ El primer ministre anglès Winston Churchill, deia sobre les estadístiques frases com aquestes, que no compartim però que no deixen de tenir un punt interessant de veritat: 'Hi ha veritats, mitges veritats, mentides i estadístiques', o 'les estadístiques són com un biquini, mostren dades interessants però amaguen allò realment important'.

⁶ S'agafa com a unitat el mileurisme per a un sou que, en la major part dels casos, no aconsegueix la majoria dels treballadors del sector de la indústria del llibre, la qual cosa demostra una vegada més les enormes desigualtats en un mateix sector.

I on va a parar la resta dels diners? Doncs aproximadament la meitat va a parar als distribuïdors i l'altra meitat és per als llibreters. Tots hauran de pagar les despeses fixes (local, magatzem, quilometratge, personal). Tot això ens aboca a dos grans problemes: el de la precarització absoluta del creador -i m'atreviria a dir que de bona part de la indústria que es mou al voltant del llibre, tot i que excepte els editors els altres poden sobreviure gràcies a les vendes en castellà- i per tant a aquell escriptor amateur o a aquell escriptor pobre; i de l'altre al problema de visibilitat. L'única solució per a trencar aquesta barrera és pregar perquè el teu llibre sigui el que ven molts exemplars, el que trenca les estadístiques, o entrar en el sistema dels premis literaris o, en darrera instància, aconseguir més visibilitat, que és, en realitat, la mare dels ous de l'equació: **es veuran més els llibres en català amb la independència de Catalunya, tindran més presència, més vendes i, per tant, hi haurà més gent que s'hi podrà guanyar la vida?** No ho sé, però de moment sembla que aquesta pregunta no toca, o no preocupa els nostres dirigents. Ep, i ens hi juguem el futur. No només els que ens dediquem a escriure llibres, sinó tots plegats.

3. ELS ESCRITORS EN CATALÀ, PRECARIS O JUBILATS

L'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC), l'entitat que en realitat actua també com a sindicat per als escriptors en català i que es va fundar els anys setanta per poder contribuir precisament a la professionalització dels autors, fa estudis periòdics sobre la situació dels escriptors a casa nostra. En el darrer, aparegut el 2015, s'explicaven dades absolutament clares sobre la perspectiva laboral dels conradors de lletres.⁷ L'estudi mostra, a grans trets, com ha empitjorat la situació dels lletraferits a casa nostra entre el 2007, data de l'informe anterior, i el 2014, ja en plena crisi econòmica. Els resultats alertaven que els joves no s'associaven a l'entitat (en alguns casos per la impossibilitat de satisfer les quotes i en altres casos perquè consideraven que la tasca que desenvolupa no els beneficia de cap de les maneres) i que els associats han tingut una reducció important d'ingressos rebuts per la seva tasca com a escriptors.

En resum: només el 10% dels escriptors catalans són professionals de la literatura i un altre 10% són semiprofessionals. El 80% restant caça mosques així com pot o té unes altres feines. És allò que abans, i amb un cert menyspreu, es deia 'escriptors de diumenge'. Una de les dades més greus de l'estudi és la que explica que el 2007 hi havia un 32% d'escriptors en via de professionalització i que ara aquests són només el 6%. Les xifres no fan sinó expressar un retrocés important com a país. Catalunya, i per extensió els territoris de parla catalana, és un indret en què els autors de cada vegada obtenen menys rèdits pels seus llibres i han de pensar a canviar d'ofici. I parlem d'autors consolidats com puguin ser, per exemple, el poeta i periodista Jordi Llavina, l'autora teatral Aina Tur, el novel·lista Eduard Màrquez o fins i tot un premi Sant Jordi com Lluís Anton Baulenas. Llavina i Baulenas van demanar el reingrés al cos d'ensenyament, abandonat feia ja molts anys per dedicar-se a la literatura, Tur va explicar a Facebook la seva entrada a l'oficina laboral a demanar feina 'del que sigui' i Màrquez -que si fos francès hauria entrat a les travesses per a rebre el premi Nobel de literatura fa ja molts anys- fa temps que a les entrevistes expressa que ja no pot viure del seu ofici. Curiós, en el seu cas, el d'un escriptor que perd lectors de manera directament proporcional a l'elevació de la seva qualitat literària a cims molt importants i poc reconeguts pel gran públic.

---

⁷ "Escriure en català: estat de la professionalització. Els efectes de la crisi econòmica sobre el col·lectiu d'escriptors". L'informe complet es pot consultar aquí: <http://www.escriptors.cat/files/estudi-professionalitzacio-escriure-catala-aelc-2014.pdf>

Cal conscienciar les administracions, és clar, però no podem ser una cultura que visqui exclusivament de les subvencions⁸ -tot i que en altres indrets del món les administracions vetllen molt més pels seus escriptors perquè els consideren un patrimoni- i caldrà conscienciar, sobretot la població civil i els lectors. Hem d'augmentar el nombre de lectors i hem d'aconseguir que aquests lectors llegeixin en català. Aquest és l'objectiu principal.

També, és clar, hem de treballar per augmentar la professionalització dels nostres autors: calen més plataformes i més presència als mitjans de comunicació -i que les col·laboracions en premsa es paguin- i cal, sobretot, que els contractes editorials es compleixin i es liquidin els drets com pertoca. Hi ha editors impecables i hi ha editors matussers, com a tot arreu. També cal un sistema integral i ben regulat de *bolos* que permetin als nostres escriptors de complementar els seus ingressos amb participacions en clubs de lectura, xerrades i conferències. Aquestes activitats que fins no fa gaire era impensable que es fessin sense cobrar, des de la crisi es paguen cada vegada menys vegades i sovint a preus inferiors que els del 2006. L'excepció són els programes institucionals patrocinats per la Institució de les Lletres Catalanes com a 'autors a les aules' o els clubs de lectura, o també la presència dels autors als clubs de lectura a les biblioteques de Barcelona, però moltes de vegades els autors rebem propostes de tota mena en què simplement a canvi del sopar se'ns convida a anar a fer 'una xerrada' o una 'conferència' o una 'trobada amb lectors'. L'excusa que es fa servir és que es fa per la cultura, o bé que és un acte promocional. La majoria de vegades no es té en compte que l'autor també ha de pagar la carn i l'arròs que compra, que no viu de l'aire del cel i que aquests actes promocionals no ho són pas tant, perquè moltes vegades són actes a biblioteques públiques i per tant la compra d'exemplars ja els ha fet la biblioteca en qüestió. També és molt normal que se'ns demani la presència a taules rodones, festivals literaris i més gairebé sempre sense remuneració. La diferència és que de vegades aquests actes es fan en llibreries on es venen els llibres i, per tant, es poden considerar com a actes promocionals de l'obra. Però el fet cert és que no hi ha una regulació sobre la participació dels escriptors en aquesta mena d'esdeveniments i es tendeix a no pagar-los, moltes de vegades no pas per manca de voluntat dels organitzadors, sinó perquè les entitats que els preparen sovint tampoc no en tenen ni cinc per a poder pagar.

I ens cal, sobretot, més autoestima. Els nostres autors són tan bons com els que ens arriben de fora. I els traductors que aboquen els texts al català tot sovint són extraordinaris. Donem-nos i donem-los una oportunitat: llegir en català i fer-ho regularment és garantir la supervivència del país i a la llarga la de l'escriptor.

---

⁸ I, així i tot, com veurem tot seguit, cal reformar el projecte de les ajudes a la creació per tal que siguin mínimament dignes.

Tot i això, és inevitable que parlem un moment de les ajudes que reben els escriptors per la seva obra i que les comparem amb les d'altres realitats. En aquests moments la Institució de les Lletres Catalanes convoca uns ajuts a la creació literària que atorga un jurat qualificador d'acord amb la qualitat de la proposta presentada. L'autor envia al voltant d'uns quaranta folis del treball que fa, n'explica el projecte i la durada i s'encomana al jurat qualificador. En teoria s'haurien de presentar només treballs que estan en curs o projectes d'escriptura, però ben sovint es presenten obres senceres ja enllestides o l'autor escull el fragment d'una obra enllestida i és el que envia a la consideració del jurat. El motiu d'aquesta pràctica regular és molt senzill: la quantitat que atorga l'entitat és entre 3.000 i 5.000 euros, el 80% se satisfà en el moment de la concessió de l'ajut i l'altre 20% després del lliurament del projecte. Normalment la convocatòria és a la primavera i durant els mesos de juliol o d'agost se'n saben els resultats. El llibre resultant de l'ajut s'ha de lliurar abans d'acabar l'any natural i, és clar, això vol dir que amb sort reps al voltant de 3.000 euros el setembre per fer una novel·la que ha d'estar enllestida a final de desembre. Això implica que o l'escriptor ha enviat la mostra d'un projecte molt avançat i per tant dedica aquest temps de tres mesos a enllestir-lo i polir-lo, o ha de córrer molt per poder escriure'l dins el termini si té una altra feina. Si el cas és més dramàtic i l'escriptor que ha rebut l'ajut és a l'atur i ha esgotat les prestacions, només rebrà aquesta percepció pel llibre, és a dir, aconseguirà malviure durant tres mesos de la seva feina i en la major part dels casos agrairà molt haver rebut aquesta ajuda perquè l'ha ajudat a garantir la supervivència anual, però, és clar, no podem garantir que hagi contribuït a la creació d'una obra literària de qualitat sorgida des del projecte, ni tampoc que sigui un ajut suficient perquè l'escriptor pugui intentar encaminar-se de cap a la professionalització. En tots els casos és un ajut per a anar trampejant.

També hi ha alguns premis literaris -molt pocs- que s'atorguen a un projecte de creació. I en aquests casos el beneficiari sol rebre al voltant de 12.000 euros en forma de beca per poder-se dedicar a escriure el text amb la tranquil·litat de tenir resolt el finançament com a mínim durant un període de temps més llarg i estable. Cal dir que cap dels dos models no és a prop ni del sistema americà ni del sistema francès d'ajut als escriptors. En l'americà les beques per a la creació literària solen tenir una dotació bastant més important -entre 20.000 i 50.000 dòlars anuals- i les atorguen principalment les fundacions privades o les universitats. En el cas de les beques de fundacions no hi ha contrapartides importants, mentre que les universitats demanen als perceptors que dediquin un semestre del temps de la beca a fer classes d'escriptura creativa, normalment dos cops per setmana, una mitjana de quatre hores setmanals, als alumnes del centre que atorga la beca, que de vegades també

posa residència per al becari al campus. Amb aquestes xifres econòmiques, i amb la multiplicitat d'institucions que hi ha al país, és normal que molts escriptors arribin a la professionalització en l'escriptura (i és clar, és una situació que no és equiparable perquè la població dels EUA o dels països del món anglosaxó on impera aquest sistema és molt més gran que la de casa nostra i la llei de mecenatge i la implicació de l'empresa privada hi és molt arrelada). En el cas francès o suec, per exemple, el sistema de beques a la creació també és similar, però en algunes ocasions qui el concedeix són les empreses editorials. Al Brasil i a Dinamarca, per exemple, les empreses periodístiques mantenen el sou als treballadors durant sis mesos perquè puguin escriure un llibre de periodisme basant-se en el concepte 'que per al mitjà és un prestigi que els seus redactors hagin publicat llibres i això va a favor de la publicació, es considera una inversió que fa guanyar lectors en base a la revalorització del periodista en qüestió per aquesta publicació en format llibre'. En ambdós casos, els periodistes poden demanar un permís d'aquesta mena cada cinc anys.

L'altra via perquè un autor pugui intentar viure del que escriu en català són els premis literaris. A casa nostra n'hi ha una gran quantitat i en trobem de tota mena. Els de primera escala són els més ben dotats o els que tenen més prestigi: el Ramon Llull (vinculat a l'editorial Planeta), el Prudenci Bertrana (vinculat a l'editorial Columna), el Josep Pla (vinculat a l'editorial Destino), el premi Sant Jordi (vinculat a l'editorial Proa) i el premi Documenta (ara vinculat a l'editorial L'Altra). Corre la llegenda que ningú no ha aconseguit guanyar mai més de tres dels cinc -tot i que hi ha autors que en tenen algun més d'una vegada. Curiosament, quatre dels cinc premis els editen segells que en aquests moments formen part d'un sol grup editorial. Després ve una gran quantitat de premis ben dotats però que no formen part d'aquest grup especial i després molts altres premis mitjans i petits de diferents pobles i municipis. Moltes de vegades, aquests guardons són una de les poques fonts d'ingressos que percebrà l'autor pels seus texts.⁹ Però no és menys cert que moltes de vegades els premis petits no aporten cap mena de visibilitat als escriptors, mentre que els premis grans han tingut un desprestigi important. En aquest sentit, el model francès és molt més interessant perquè hi conviuen molts premis relativament petits i d'ajuntaments, sobretot vinculats amb el relat breu i la poesia, mentre que els

---

⁹ S'ha de tenir en compte també que en molts de casos els premis no són un premi com a tal, sinó una contractació amb drets d'autor molt elevats que es cobren com a avançament. És a dir, els diners es reben a compte dels beneficis que l'autor generarà al llarg del temps. És clar que en molts de casos l'autor mai no seria capaç de generar una quantitat de diners amb drets d'autor com la que acaba percebent, però la pràctica subverteix la idea de premi. En aquest sentit, per exemple, l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana només publicita entre els socis i a la pàgina web els premis que no impliquen avançament de drets d'autor, sinó que són premis com a tal i en els quals l'autor rep íntegrament la percepció que li correspon per les vendes des del primer exemplar venut.

premis majors -n'és l'exemple més paradigmàtic el Goncourt- sempre s'atorguen a obra publicada. A casa nostra els premis de la crítica són pocs (Crítica Serra d'Or, Nacional, Crexells) i en aquest sentit el periodista Josep Massot reclamava des de les pàgines de La Vanguardia un canvi estructural en la concepció del premi Sant Jordi per convertir-lo en el gran premi nacional a obra publicada aquell any.

És a dir, resumint: els nostres autors es troben en precari, les seves percepcions no superen mai el 10% del que el consumidor paga pel llibre i l'única sortida són les ajudes a la creació -minses i esquifides- o els premis literaris, amb tots els problemes que això implica. Una radiografia que no convida a l'optimisme.

4. LES EDITORIALS: ESPANYOLES, MITJANES O PETITES I AMB MERCATS FRAGMENTATS

Arribat a aquest punt potser comença a ser necessari de fer una ullada a la tipologia de les editorials que publiquen llibres en català. En primer lloc, es destaca el fet que dos dels principals grups editors catalans estan en mans espanyoles i a més a més tant en l'un com en l'altre la divisió del llibre en català té un pes molt petit en el conjunt de l'activitat empresarial. Així doncs, el Grup 62, que engloba les editorials Edicions 62, Empúries, Pòrtic, Columna, La Butxaca, Proa, Planeta (en català), Destino (en català), Estrella Polar, Educaula, Fanbooks, La Osa Menor, El Aleph, i Vibooks, és només una petita pota del grup Planeta, un negoci que en el cas dels llibres en castellà engloba 44 segells més a Espanya; 14 segells a Llatinoamèrica; participació en 40 editorials franceses i una a Portugal. Però s'ha de tenir en compte que el grup, a més a més, controla un diari generalista (La Razón), sis canals de televisió, tres emissores de ràdio, nou publicacions especialitzades i que té també negocis cinematogràfics i publicitaris.

En el cas de RBA/La Magrana, el grup compta amb 50 capçaleres de premsa periòdica ben diversificada i que s'editen a Espanya, Portugal i Itàlia; seus al Brasil, Barcelona, Madrid, Itàlia, Portugal i l'Argentina; una implantació brutal en el mercat del col·leccionable i a més a més sis grans segells en castellà i només La Magrana en català.

Per tant, els dos principals grups editorials catalans, que agrupen una dotzena de segells que editen en la nostra llengua i que sovint són els que aconseguen més visibilitat en els llocs de venda, estan en mans d'empresaris espanyols per als quals la divisió catalana del llibre no és en cap cas el negoci principal, però que poden pressionar moltíssim sobre els punts de venda per a obtenir bones col·locacions jugant amb el proveïment de llibres en castellà, una part irrenunciable del negoci per a la immensa majoria dels llibreters, els venedors finals dels seus productes.

Davant aquests dos grans grups editorials, sorgeixen unes altres fórmules: grups mitjans fruit d'aliances estratègiques, grups que consoliden el poder territorial en només una part del domini lingüístic i després el sorgiment de moltíssimes editorials molt petites. El cas paradigmàtic de grup català de mida mitjana és el format pel 9 Grup Editorial, fruit de la fusió entre Cossetània i Angle, al qual s'ha incorporat també Eumo. Així mateix, a través de la Xarxa mantenen contacte amb una vintena d'editorials independents per impulsar la comercialització. El 9 Grup Editorial és el segon més important de Catalunya pel que fa a l'edició en català, després del Grup 62, i en aquest cas sí que no hi ha cap mena de dubte sobre la catalanitat dels

propietaris. Tampoc no hi ha cap dubte respecte a Ara Llibres, un intent també de convertir-se en un segell de referència, ni pel que fa al grup Proa, en plena reconversió mentre escric aquestes línies amb la creació de nous segells per a lectors adults i una revisió profunda del seu patronat.

Així mateix, de vegades el domini lingüístic s'assembla més a l'època dels regnes de taifes que no pas al que hauria de ser el mercat únic. Al País Valencià tenim un gran grup, Bromera (que aplega en el seu si Tàndem, Algar, Animallibres, Bromera i la Fundació Bromera), que es mostra hegemònic malgrat la presència d'editorials independents i d'històriques com Tres i Quatre. A Mallorca, la desaparició de l'editorial Moll ha deixat les independents i petites sense el referent insígnia després de vuitanta anys d'història, mentre que a les terres de Lleida Pagès Editors s'ha consolidat com l'editorial hegemònica, a banda de comptar amb la potència de la seva distribuïdora, Nus de Llibres, que comercialitza una cinquantena d'editorials de tot el domini lingüístic, principalment editorials petites i independents.

Per sota d'aquests noms ja ve la marabunta de les editorials independents, tant històriques (per exemple 1984, Abadia de Montserrat, Club Editor o Quaderns Crema) com les més novelles. Als noms esmentats, hi hauríem d'afegir més de 75 editorials dedicades a l'edició en català i algunes altres que ni tan sols estan associades.

I, encara que ningú no ho digui, hi ha una guerra latent entre totes per ocupar l'espai que les llibreries tenen per a fer-nos arribar un llibre als consumidors finals. D'aquí ve la immensa producció detectada i l'escassa pervivència dels volums a les piles de novetats: la indústria ha creat un propi monstre que no sap com parar i que alimenta amb una voracitat increïble. Lògicament, molt pocs dels títols aconseguiran una permanència garantida a les lleixes mesos després del seu naixement, amb la qual cosa l'objectiu de la visibilitat tampoc no s'assoleix. **Som en un país en el qual la principal estratègia comercial consisteix a ocupar el lloc de l'altre amb llibres fets de manera apressada, ràpida i potser poc pensada, simplement per evitar la col·locació dels productes de la competència.**

La fragmentació del mercat

Si el panorama de les empreses editorials a casa nostra es presenta tan complex, molt més complicada és la radiografia del que hauria de ser un mercat únic però que en realitat ofereix, com a mínim, sis casuístiques ben diferenciades. En primer lloc cal especificar que el llibre com a objecte -independentment de la llengua en què sigui escrit- té tres tipus de punt de venda diferenciats: la llibreria, la gran superfície

i la llibreria-papereria, i té mercats naturals segons la comunitat autònoma on es produeix. Així doncs, és pràcticament impossible de trobar llibres de les Illes o del País Valencià a Catalunya i a la inversa -tot i que és més gran la recepció dels llibres dels grans grups catalans a les Illes i al País Valencià que no pas a l'inrevés. Això es deu al fet que en molts de casos la distribució o subdistribució és compartida amb els segells castellans dels mateixos grups editors i, per tant, l'arribada és més fàcil. En canvi, a les microeditorials de les Illes i fins i tot un grup important com Bromera, els és molt complicat d'aconseguir un forat, impacte i visibilitat a les llibreries catalanes perquè són fora de la comunitat autònoma on tenen radicada l'activitat segons el mapa de distribució administrativa creat a l'estat espanyol durant la transició (en aquest sentit, cal destacar que també hi ha una dificultat important per a les editorials catalanes no englobades en cap grup gran per a poder fer arribar els seus productes a les Illes i al País Valencià).

Tornem per un moment a la tipologia de punts de venda: la llibreria-papereria sol ser situada en poblacions petites, normalment allunyades de les capitals de província o a barris de les grans ciutats i entre els pocs llibres que s'hi venen -el gruix del negoci el constitueixen els objectes de papereria, revistes i, quan en tenen, la premsa periòdica-, els *bestsellers*, especialment en castellà, hi ocupen un lloc preeminent, com també els llibres d'autors locals.

També els llibres de grans vendes en castellà -a més a més de l'assaig de tipus polític o econòmic- sol ocupar l'espai de les taules de les grans superfícies comercials i dels aeroports, dos mercats estratègics on és pràcticament impossible de col·locar literatura en català.

Així doncs, la venda de literatura en català queda pràcticament relegada a les llibreries, situades sobretot en les ciutats grans i mitjanes i viles del país.¹⁰ Entre aquestes llibreries es destaquen de manera molt important les clarament independents, que han optat aquests darrers anys per aplicar una política molt activa com a centre cultural alternatiu als oficials, amb organització de cursos i esdeveniments constants. Aquestes llibreries mitjanes, generalment independents, són la cirereta del pastís, el somni per als escriptors, els editors i els lectors. Passa

---

¹⁰ El mapa pot ser molt variat, però en general aquesta tipologia d'establiments és la que trobem en capitals de comarca grandetes i en poblacions històriques o de més de 40.000 habitants. En aquest sentit, per exemple, cal destacar la feina feta pel grup Bestiari, que agrupa 18 editorials independents a tot arreu del territori: La Puça a Andorra la Vella; El Set-Ciències a Arenys de Mar; La Llibreria del Museu MHC a Barcelona; Llibreria el Born a Barcelona; Badallibres a Cardedeu; La Gralla a Granollers; Aqualata a Igualada; El Tramvia a Mataró; Dalmases a Mollerussa; L'Illa a Mollet del Vallès; Racó del Llibre a Rubí; Els 4 Gats a Sant Celoni; Alexandria Llibres a Sant Cugat del Vallès; Carrer Major a Santa Coloma de Gramenet; la Capona a Tarragona; El Cucut a Torroella de Montgrí; l'Odissea a Vilafranca del Penedès; i la Mulassa a Vilanova i la Geltrú.

que, malauradament, n'hi ha poques i si un escriptor vol poder viure dels seus llibres també ha de vendre llibres en espais més grans, pertanyents a grans cadenes o dedicats a uns altres negocis més enllà del llibre (per exemple centres comercials amb espais dedicats a llibreria o centres tecnològics on també hi ha una venda important de llibres, com ara l'FNAC). Un càlcul realista explicava que per poder viure de la literatura en català només calia tenir la capacitat de vendre vint exemplars d'una obra en 400 punts de venda de tot arreu del territori. Això garantiria 8.000 exemplars venuts, xifres d'autèntic rècord en els temps actuals. És clar que la mateixa persona que el feia era incapaç de dir el nom de més de vint-i-cinc llibreries de fora de Barcelona. Segons les dades del Mapa de Librerías de España del 2014, a Catalunya hi ha 430 llibreries; al País Valencià 346 i a les Illes Balears 73.¹¹

La fragmentació del mercat també és un problema dins Catalunya mateix. La distribució de les editorials independents està moltes vegades en mans de distribuïdores de fora del país amb condicions molt difícils d'assumir per a les llibreries petites, que per això no poden servir els llibres a tot el territori i ni tan sols satisfer les comandes dels seus clients. En vista d'aquest fet, moltes editorials han començat a oferir als seus clients la possibilitat de comprar el llibre directament a través de la web de l'editorial i assumint ells mateixos les despeses d'enviament. Davant d'aquesta possible solució, també s'ha obert una guerra entre algunes editorials i alguns llibreters per un cert intrusisme en el que consideren el seu negoci. I, és clar, el que podria ser una sortida per a la venda de fons editorials i també per a la venda de novetats com un punt més de distribució allà on el distribuïdor no arriba, es pot convertir en una arma de doble tall perquè algunes llibreries ja han fet saber que no pensen vendre llibres de les editorials que els fan la competència per internet. Mentre això passa, també hi ha un immobilisme important en el gremi llibreter perquè són molt poques les que sí que serveixen les comandes per internet, que podria ser una solució. Precisament, es queixen que les vendes a través de la xarxa, sobretot de gegants com Amazon, els lleven molts clients. I és veritat, Amazon i la distribució *online* amb els seus imbatibles terminis de lliurament, així com els llibreters de segona mà que treballen directament a la xarxa i la casa de licitacions e-bay, han estat una competència molt dura per a uns llibreters atrapats entre la necessitat constant de viure de les novetats i la impossibilitat d'aconseguir-les totes, especialment quan el distribuïdor no hi posa

---

¹¹ L'informe el podeu consultar en aquest enllaç: <http://www.mecd.gob.es/cultura-mecd/dms/mecd/cultura-mecd/areas-cultura/libro/mc/observatoriolect/redirecte/estudios-e-informes/elaborados-por-otras-entidades-con-la-colaboracion-del-observatoriolect/industria-editorial/Mapa-Librerias-2014-CEGAL.pdf>

facilitats. I això torna a anar en detriment de les editorials independents. Per a molts llibreters aconseguir llibres publicats al País Valencià o a les Illes és un somni, una utopia, quan tot sovint fins i tot tenen dificultats per aconseguir els publicats per editorials independents a Barcelona tot i que la llibreria és situada a la mateixa ciutat.

5. TRADUIR I INCORPORAR IDEES O RENUNCIAR-HI?

Amb aquesta situació hi ha una altra pregunta maliciosa a fer: quants dels títols que arriben a les nostres prestatgeries són escrits originàriament en català? És a dir, quin percentatge ocupa la producció pròpia envers les traduccions? No en tinc les xifres a la mà, però una de les conseqüències directes de la crisi ha estat tendir a prescindir dels costos fixos: publicar més clàssics lliures de drets i si pot ser catalans, per evitar haver de pagar les traduccions; i apostar molt pels autors propis, que estalvien el cost de producció. En un mercat migrat, és molt lògic que s'intenti abaratir els costos al màxim, però això ha comportat alguns problemes.

El consumidor, que habitualment tenia més oferta per triar en català, n'ha perduda molta. Les editorials dels grans grups no juguen a fer apostes noves, en general, i tradueixen sobre segur, especialment texts del mercat anglosaxó o texts avalats per èxits de venda internacionals, i per tant és molt possible que el consumidor davant la disjuntiva opti pel castellà com a llengua de lectura d'una traducció que anys enrere potser hauria trobat en català. A més a més, els costos a repercutir sobre l'exemplar de la traducció són, potencialment, molt més baixos en castellà que en català, perquè, tot i que la crisi és generalitzada, els tiratges mitjans en castellà són més alts que en català.¹² És cert que davant aquesta perspectiva les editorials independents aprofiten aquest buit per nodrir els seus catàlegs de traduccions menys convencionals i que fan una feina molt important per dignificar al màxim l'ofici del traductor però tenen uns altres problemes afegits, com veurem tot seguit, entre els quals el mateix de fer arribar una bona obra d'un autor desconegut a un públic nou amb escassos recursos publicitaris. Sigui com sigui, el cas és que d'un temps ençà es tradueixen menys títols al català, però a la vegada també ens hauríem de preguntar: per què es tradueix el que es tradueix?

No hi ha xifres concretes sobre el percentatge de traduccions envers els autors propis que publiquen cada any al país (entenent el país com el territori de parla catalana, incloent-hi la indústria editorial de les Illes i del País Valencià), però el percentatge deu ser aproximadament del 30%. El que passa és que és molt lògic que les editorials facin més promoció d'aquests títols que els han costat més diners que no pas dels autors de casa, en què es confia en el boca-orella i en la pròpia xarxa de l'autor. I és clar, la visibilitat d'aquests autors de fora, especialment quan són apostes editorials i

---

¹² Entenem que la comparació s'ha de fer entre editorials de les mateixes característiques: les grans castellanes s'han de comparar amb les grans catalanes, les mitjanes amb les mitjanes i les petites amb les petites. És en aquest darrer grup en què els tiratges mitjans van més equiparats, amb primeres edicions que es mouen, tant en una llengua com en l'altra, entre els 700 i els 1.200 exemplars.

per tant s'hi han gastat força diners, és molt més alta. Perquè ens entenguem: invertir en una campanya de publicitat forta en Federico Moccia, o Stieg Lärson o Paul Auster, per posar tres exemples molt concrets d'escriptors ben diferenciats, és rendible perquè es passa de vendre una xifra alta d'exemplars a una de molt més alta (per exemple, de 15.000 a 30.000 exemplars) gràcies a la publicitat. En canvi, invertir en un escriptor català de segona fila o primerenc no es fa. Si la previsió és vendre'n 1.500 o 2.000, amb la publicitat amb prou feines s'aconseguiria de doblar els resultats. Massa inversió per a pocs resultats, però a la vegada una perversió absoluta del sistema, no? Una perversió que farà que mai aquests escriptors "literaris" que publiquen a les editorials grans i que tenen uns resultats mitjans puguin esdevenir uns escriptors plenament consolidats.

D'altra banda hi ha els professionals de la traducció, els traductors. Amb la crisi econòmica les seves condicions han empitjorat dràsticament, malgrat el bon tracte de les editorials independents (que per això mateix, com que fan pocs títols a l'any, no poden donar feina a tots els traductors). Hi ha traductors que cobren ara pitjor que abans de la crisi i en condicions pitjors i el problema és que per darrere tenen molta gent disposada a fer la mateixa feina acceptant aquestes traduccions o fins i tot rebaixant-ne el preu. I així les coses, ara que semblava que teníem una primera generació de traductors plenament reconeguts i estabilitzats en la feina -molts amb més de vint anys de feina al sector-, les empreses més potents es van nodrint de traductors acabats de sortir de les facultats, amb poca experiència i que tradueixen sobretot de les principals llengües dominants: anglès, francès, alemany. L'especialització es va perdent i són poques les ofertes que ens arriben de llengües més allunyades d'aquests sistemes. És la llei de l'oferta i la demanda: com més especialitzada és una traducció més és paga, i per tant en la majoria de casos s'opta per no fer-la.

Doncs aquest és, una mica, el panorama que tenim en aquests moments: un país on es llegeix poc, amb xifres preocupantment baixes entre els adolescents, els joves i els universitaris i on ningú no parla de la lectura i la literatura en els programes electorals i en els debats sobre el futur del país. Som davant d'una realitat que ens parla de baixíssimes xifres de lectura en la nostra llengua -fet que de retruc implica una crisi notable en una indústria de proximitat de la qual depenen molts llocs de feina i un conjunt de professionals precaritzats: els escriptors i els traductors. A la vegada, la indústria editorial s'aprofita d'aquestes circumstàncies, especialment com més gran és l'empresa.

En definitiva, vivim en un moment en què les elits intel·lectuals obtenen una remuneració econòmica de lumpen-proletariat pel seu treball i en què a poc a

poc se'ns va imposant un pensament únic. A més a més, les vies per a intentar trencar aquests esquemes es mostren, de moment, molt febles. Esperançadores, sí, però febles.

6. ELS PREMIS LITERARIS I LA TEORIA DE LA CONSPIRACIÓ

Corre la brama en el món literari que hi ha una gran conspiració espanyola per desprestigiar al màxim la literatura catalana amb el suport del principal grup editorial del país. El grup 62 es troba al darrere de l'edició dels principals guardons literaris: Sant Jordi, Ramon Llull, Josep Pla, Prudenci Bertrana, Ciutat de Gandia, Carlemany... i molts i molts altres els edita algun dels segells de la casa. Amb l'excepció feta del premi Sant Jordi, convocat per Òmnium Cultural i on el grup Enciclopèdia Catalana, accionista minoritari del grup 62, hi té quelcom a dir perquè l'edita la que en fou editorial insígnia, Proa, en la resta es fan prou mans i mànigues perquè l'empresa editorial sigui qui tingui el control del premi.

I diu la teoria de la conspiració que s'ha decidit de premiar de cada vegada obres pitjors i de més baixa qualitat literària per aconseguir un desprestigi generalitzat de la literatura catalana. El procés és senzill. Es tracta de fer guanyar els premis més prestigiosos en català a obres que no acaben de ser literàriament perfectes. Llibres amb altes virtuts comercials però poques ambicions literàries, d'autors en molts de casos mediàtics, amb temes molt actuals o que puguin agradar al gran públic. Una vegada aconseguit això, ocupar el màxim lloc a les llibreries i fer-ne vendes multitudinàries. I a la vegada assumir les possibles males crítiques que apareixeran de les obres en les publicacions més exigents i també a través del boca-orella dels lectors. La intenció és fer pensar al consumidor: 'Si aquestes són les millors obres de la literatura catalana perquè són les que han guanyat els premis més importants, i són prou dolentes, com deuen ser les altres?' I la veritat és que funciona. Si més no entre el col·lectiu dels compradors atrets pels grans noms, pels grans premis. No entre els homes i dones que cerquen el descobriment que fa una editorial petita o mitjana, sinó entre el consumidor tipus, aquell que compra cinc llibres l'any amb prou feines i que lògicament es deixa seduir per la publicitat i la propaganda del títol.

La teoria de la conspiració s'acarnissa sempre en el premi Ramon Llull, que edita Planeta i que és el més ben dotat de la literatura catalana. Si ens fixem en els guanyadors de les tres últimes edicions, podem veure que la polèmica hi ha estat sempre present: Care Santos va guanyar el 2014 amb *Desig de xocolata*, una novel·la molt interessant d'una de les nostres autores més prolífiques. La polèmica de llavors va ser sobre si realment l'havia escrita en català o en castellà i ha continuat més enllà quan l'autora ha pres una posició clara en el bàndol dels contraris a la independència de Catalunya; el 2015 va guanyar el premi Xavier Bosch, amb una novel·la de vendes molt altes, *Algú com tu*, però que va ser destrossada

sistemàticament per la crítica pels tòpics que emprava i per una escriptura qualificada de molt fluixa; el darrer guanyador ha estat Víctor Amela amb *La filla del capità Groc*. Amela fins ara havia desenvolupat la seva trajectòria literària en castellà i al darrere de la concessió del premi s'han volgut veure fosques maniobres i insinuacions sobre el fet que l'obra la pugui haver escrit en castellà i l'hagin traduïda.

Certament, aquests darrers tres anys -i també en algunes altres ocasions en què el premi no ha estat precisament per a una obra de pinyol vermell, com palesa la llista de guardonats-, la qualitat literària no ha estat l'exigència màxima d'un premi que, per exemple, varen guanyar en els primers quinze anys de vida autors com Joan Perucho, el 1981, inaugurant la sèrie, Pere Gimferrer, Ignasi Riera, Olga Xirinacs, Valentí Puig, Carme Riera, Jaume Fuster i Nèstor Luján, entre més, en els primers quinze anys de vida del guardó.

Però, és clar, és legítim que una editorial que convoca un premi i el dota, decideixi premiar els autors que li doni la gana, cercant els criteris que més li convingui, sigui la comercialitat o qualsevol altre. El fet preocupant és que es pugui acabar imposant el discurs esmentat abans. I al final **cal recordar que als editors no els hem de jutjar pels llibres bons que han deixat perdre per a les seves editorials sinó sobretot pels llibres dolents que han tret al carrer**. I aquests darrers anys tots sabem quin és el grup que ha publicat més males novel·les avalades per premis importants.

7. L'AUTOODI I LA LLENGUA FEBLE

Un altre dels grans problemes que té el sector del llibre en català en aquests moments és la gran quantitat d'autoodi envers la llengua més feble, el català, per part de molts de lectors, i que es resumeix en frases com aquestes: 'Em crec molt millor les trames quan són ambientades fora de Catalunya, especialment en novel·la negra', 'Els escriptors catalans no són tan bons com els de fora, sempre fan el mateix tipus d'història' i 'Jo prefereixo llegir les traduccions al castellà. En general són molt més ben fetes, per professionals'.

Això pot explicar, per exemple, que a la Via Catalana del setembre del 2013 hi hagués en el tram on m'estava (Pineda de Mar) dues persones llegint una novetat de Paul Auster traduïda al castellà. Les vaig interrogar -tinc un vici absolut en aquest sentit, la curiositat innata per saber què llegeixen els altres- i em van explicar això, que efectivament es fiaven més de la traducció castellana i que 'a més a més és més barata'. Aquesta darrera afirmació no és gens certa, perquè ara la immensa majoria dels llibres traduïts al català i al castellà surten al mateix preu. Però va haver-hi un temps en què sí que era així i aquest estigma va quedar. El que em preocupa, sobretot, és el primer: el de considerar que les nostres traduccions no són de tanta qualitat com les que es fan en castellà. Més que res perquè és una infàmia, no és cert, i hi ha algú que fa córrer contínuament la brama. Passa que abans sí que havia estat així, especialment en els *bestsellers* i els llibres de molta anomenada, en què la traducció catalana sempre es feia a remolc de la contractació castellana de la publicació. I aquestes males traduccions -causades per males praxis editorials- són les que han contribuït a desprestigiar tot un col·lectiu, el dels traductors.¹³

Mirem, per exemple, què passa amb el segon gènere literari més consumit a casa nostra, la novel·la negra.¹⁴ La novel·la negra escrita originalment en català comença, a poc a poc, a guanyar visibilitat, molt allunyada encara del boom autèntic viscut entre l'any 1986 i 1996, però a poc a poc va fent-se una feina molt interessant de recuperació del gènere. He defensat nombroses vegades que des del punt de vista de la creació passem per un moment molt dolç, amb bones propostes de molts autors i

---

¹³ En aquest sentit, per exemple, cal destacar que la traducció del segon volum de la trilogia *Millenium*, de Stieg Lärson, es va traduir directament del francès i no pas del suec, tal com hauria estat correcte. I, per tant, hem hagut de llegir una traducció d'una traducció. Per molt bona que sigui la tasca dels dos traductors, segur que no és el mateix que una traducció directa.

¹⁴ El gènere més llegit a tot arreu és la novel·la romàntica, amb una producció molt escassa en el cas català i consumida majoritàriament en castellà. Per tant, el gènere 'literari' més llegit en català és la novel·la negra, amb un nombre de lectors molt fidel però afectat per tota la problemàtica que esmentem.

amb la represa de les col·leccions específiques dedicades al gènere, a més a més de les aparicions de llibres dins els catàlegs generalistes d'altres editorials que no hi renunciaven tot i no dedicar-hi una sèrie específica.

Els dos principals problemes són el de l'autoestima -general i compartit amb la resta de producció literària en català- i el de la visibilitat industrial. Ara com ara es consumeix molta novel·la negra a casa nostra, però generalment és d'autors internacionals i majoritàriament traduïda al castellà. Per què? Per uns quants motius: el primer és que s'ha fet creure que la novel·la negra catalana no és tan bona com la que ve de fora (gran error, en general compartit amb tots els gèneres literaris, que han de menester que vinguin de fora per explicar-nos què és bo, com palesa el redescobriments de Jaume Cabré per la crítica especialitzada alemanya i els seus èxits internacionals, en el cas català, o el cas de Víctor del Árbol i el seu èxit a França, en castellà). I en segon lloc perquè s'ha fet creure que les traduccions al català són inferiors que les castellanques (un altre error, tot i que de tot hi ha a la vinya del Senyor, com hem vist). El segon problema té a veure amb el país: **els llibres en català no es veuen a les llibreries perquè els llibres en castellà els ofeguen**. I dins l'apartat destinat al català la novel·la negra moltes vegades no ocupa l'espai que es mereixeria.

Els dos problemes, i especialment el primer, es podrien solucionar de moltes maneres, però una seria que la universitat i els mitjans de comunicació de masses dediquessin més atenció a la producció literària de gènere, i en concret a la de gènere negre feta a casa nostra. Sembla però que Borges l'encertava quan deia: 'A la novel·la negra li falta la dosi necessària d'avorriment per a entrar a la universitat.' Certament, la literatura popular ha estat bandejada per sistema del sistema acadèmic i en aquest bandejament hi hem d'incloure el gènere, encara que hi hagi molts professors que en siguin consumidors i que a poc a poc a les nostres universitats se'n vagin fent alguns cursos d'estiu i similars. Però, és clar, som llunyíssim de les 5.000 tesis anuals que es presenten als EUA, els més de vuitanta festivals entre grans i petits que es fan a França o els centenars de milenars de lectors a Alemanya, per posar només tres exemples.

En tots tres casos, l'èxit del gènere ha funcionat perquè totes tres cultures tenen una llengua forta, una llengua nacional indiscutible, i perquè l'elevada dosi de protecció dels seus autors, així com la promoció de la cultura lectora de base hi han contribuït notablement. **I aquesta podria ser una resposta al problema nostrat: comptar amb una llengua nacional oficial i comptar amb una promoció dels nostres autors a l'interior del territori.** Seran dues de les propostes que

desenvoluparem en l'apartat de suggeriments per a millorar la lectura i la literatura a la futura república catalana.

8. EL PROBLEMA DELS FONDS EDITORIALS I LA SEVA COMERCIALIZACIÓ

Una de les principals polèmiques viscudes aquests darrers temps en el món del llibre va esclatar quan algunes editorials petites i mitjanes i amb pocs mitjans promocionals, van intentar fer una campanya de Nadal de venda directa a internet, prioritzant el llibre de fons que tenen acumulats als magatzems i que ja fa molta estona que no tenen vida comercial a les llibreries. Alguns llibreters, lògicament, van protestar per aquesta mesura i es van arribar a dir paraules molt gruixudes a través de les xarxes socials (aquest invent que ha posat fi a les relacions humanes i ha originat tot de malentesos en les converses perquè els matisos d'una conversa personal no hi apareixen mai) i fins i tot hi van ficar cullerada alguns autors. El més fort de tot, però, va ser que si hi havia debat era perquè hi havia, i hi ha, un problema: l'existència d'aquests fons editorials i la quasi impossibilitat de treure'ls de nou al carrer.

Les llibreries del país es troben amb un problema estructural des de fa anys: són massa petites per a encabir totes les novetats que s'editen. Entre el castellà i el català es fan uns 80.000 títols nous a l'any, dels quals uns 30.000 són susceptibles d'entrar a les llibreries (cal descomptar de la producció els llibres institucionals i alguns altres que ocupen molt volum). És impossible que cap llibreria pugui tenir tots els llibres que es publiquen en un any, i és clar, convindria que tinguessin també els d'altres anys. Això obliga els llibreters a escollir molt bé què volen tenir per a mantenir el negoci: els llibres que saben que es vendran i les apostes que costen més i, a més a més, fer-ho en dues llengües. El ritme voraç de publicació obliga per tant a una renovació constant dels fons de les llibreries. Quinze dies. Si en dues setmanes un llibre no ha arrencat, el seu espai serà ocupat de manera immediata per un altre llibre i que la roda continuï. I ja se sap que quan un llibre es queda a la lleixa o s'ha d'encarregar les possibilitats de vendre'l disminueixen dràsticament. I, és clar, de llibres se n'editen constantment, sobretot perquè l'espai de novetats no sigui ocupat per un llibre de la competència.

No hi hauria grans problemes si el consumidor pogués anar a encomanar el llibre i sabés que en un termini raonable (vol dir un màxim de dos dies) el llibre li serà servit. Però això no passa mai. I no passa perquè moltes de vegades les distribuïdores no duen un sol llibre o perquè les llibreries no treballen amb totes les distribuïdores (en molts de casos perquè les distribuïdores posen condicions draconianes als llibreters, no sempre deixen que el llibre estigui en dipòsit i obliguen a tenir quantitats mínimes de compra en ferm, impossibles d'assumir pels petits llibreters, que són els que realment dinamitzen el mercat).

En conseqüència, el consumidor que no està molt conscienciat de la importància de les llibreries per a la supervivència del nostre ecosistema cultural (o simplement el que té molta pressa per aconseguir un títol) es connecta a internet a veure si hi troba el llibre en digital per comprar-lo de manera immediata o si el troba en una gran llibreria virtual que li pugui servir de seguida. El problema és que moltes de vegades el troba, el compra i s'hi acostuma. Ja s'ha perdut un comprador tradicional per passar a tenir un comprador virtual.

La perversitat és que aquest comprador que ho ha fet sobretot per cercar un llibre de fons que no troba i que les llibreries no li poden servir, passarà a fer servir el sistema habitualment també per a les novetats. Llavors ja hauré perdut un comprador habitual a les llibreries.

Com hem vist abans, tenim un problema d'autoestima molt important que fa que molts llibreters, periodistes, editors, professors i consumidors en general creguin que la literatura que es fa fora de les nostres fronteres és millor que la de casa. Van canviant les tornes, però molt a poc a poc i s'haurà de treballar moltíssim perquè en una llibreria gran es faci una aposta per un autor desconegut d'una editorial desconeguda. A la vegada, les llibreries petites, que fan una feina molt elogiada en defensa dels editors petits i de la literatura independent, no poden estar contínuament fent juguesques arriscades. Els hi va la supervivència. I a nosaltres també, perquè per tenir un país complet necessitem un país estructurat també al voltant de les llibreries, amb el màxim de múscul possible, perquè quan arribi la independència puguin esdevenir un dels motors del canvi cultural de la futura república. Necessitem compradors de llibres i necessitem compradors de llibres en els negocis de proximitat, a les botigues, cara a cara amb el venedor. I això només s'aconseguirà si el llibre no té aquesta terrible data de caducitat.

Lògicament, tenim un problema de logística. Les empreses que distribueixen aquests autors i editorials que en molts de casos no sobreviuen més de dues setmanes, no estan disposades a enviar un missatge urgent per lliurar el llibre en un termini immediat, cosa que es podria fer. O no estan disposades a fer els quilòmetres necessaris per a servir un sol llibre. O posen condicions impossibles per a servir les obres. Per tant, hi ha una migració del consumidor d'aquests llibres (si és que existeix) de cap a indrets on els puguin servir.

Algunes possibles solucions

Hi ha cap possible solució per a la venda dels fons editorials, és a dir, per a donar una segona vida a aquests llibres que formen part del nostre patrimoni cultural? Doncs per a mi n'hi ha unes quantes, de possibilitats, algunes de més factibles

immediatament i algunes altres a termini mitjà, i totes requereixen una intervenció activa del futur estat en el sector.

D'acord, potser se'm pot acusar de ser massa intervencionista en l'economia, però crec que en determinats sectors estratègics de la futura república catalana caldrà una intervenció estatal forta, i ara que anem construint el nou estat i el nou model de país hi ha alguns sectors que cal potenciar i pels quals cal apostar. La cultura n'és un i el subsector de la literatura en particular, encara més.

Una de les primeres mesures que crec que s'haurien de prendre és crear una distribuïdora estatal per als llibres publicats en català, independentment del lloc d'origen de les editorials que publiquen els llibres. Evidentment, se'n podrien beneficiar les editorials que ho creguin oportú, no s'ha d'obligar ningú a formar-ne part, però els beneficis de ser-hi han de ser obvis. Aquesta distribuïdora no ha de tenir per objectiu guanyar diners. Si és possible no n'ha de perdre, però el lucre no és la seva missió fonamental. Aquesta distribuïdora creada amb diners públics ha de garantir la presència dels llibres a tot el territori en unes condicions bones per als llibreters:

- Llibres en dipòsit per a les llibreries amb un termini d'un any per a poder retornar-los en el cas dels llibres del fons editorial, que s'han d'oferir juntament amb les novetats.

- Enviament del llibre per missatger urgent si cal i hi ha una comanda en ferm, sigui on sigui del territori.

- Bons comercials que coneguin els fons de les editorials representades.

- Un bon percentatge per a les llibreries (al voltant del 35% del preu del llibre); i un percentatge més just per als editors (en cap cas no se'ls cobrarà més del 50% del preu del llibre).

Com que la distribuïdora seria una empresa pública, hauria de donar ocupació fiable i de qualitat a treballadors de col·lectius desafavorits però perfectament capaços de fer aquestes feines. Així es crearia ocupació social i a la vegada s'invertiria fermament en el sector cultural. És ben possible que el 15% de cada exemplar col·locat no fos suficient per a mantenir l'empresa però hi contribuiria de forma important. Agafem per bones les xifres inicials del text i pensem en la possibilitat que la meitat dels llibres venuts a Catalunya en català els acabés distribuïnt aquesta empresa. Això vol dir uns dos milions d'exemplars l'any que deixarien una facturació aproximada a la distribuïdora de 5 milions d'euros anuals. Podria intentar-se. A més a més, la creació d'aquesta empresa pública de distribució obligaria les ja existents -

tant les catalanes com les foranes que vulguin treballar i operar a Catalunya- a treure's la son de les orelles i ser més eficients, pel risc que els clients decidissin de marxar a l'operadora pública. La introducció d'un element nou de competència també afavorirà que l'actual mercat acabi oferint més bones condicions a editors i llibreters per tal que el llibre arribi amb més eficiència a les llibreries.

Una segona possibilitat per als fons editorials antics seria una línia directa d'ajudes a les llibreries que tinguin un mínim del 50% dels productes a la venda en català. Així s'aconseguiria donar més visibilitat als llibres publicats en la nostra llengua. Això sí, aquesta ajuda estaria condicionada al fet que, pel cap baix, el 50% del fons de llibres en català fossin de les editorials petites i mitjanes dels Països Catalans. Deixeu-me que en posi un exemple pràctic. Imaginem-nos que hi ha una partida d'ajuts directes per a llibreries que es fa segons barems. Si la llibreria té el 100% dels llibres en català i, a més a més, són d'editorials petites i, a més a més, d'arreu del territori, l'ajut ha de ser el màxim possible perquè s'ha de ser conscient que, al principi, perdrà vendes respecte a uns altres competidors. Lògicament, quan pensem en una línia d'ajudes d'aquesta mena no hem de pensar en una partida petita sinó en una línia que realment ajudi i compensi la discriminació positiva de tenir els llibres en català. A la vegada la llei de regulació de les llibreries de la futura república hauria d'obligar a tenir un mínim del 25% dels fons en català. Sé que és intervencionista, però crec que és imprescindible que al futur estat català la llengua i la creació en la nostra llengua estigui protegida fins al moment d'assolir la normalitat absoluta. Hem de poder ser monolingües en català si volem ser-ho i per tant s'hauran d'establir aquesta mena d'incentivacions. En el període de transició, és a dir, des d'avui mateix, si el govern vol començar a fer-hi feina, endavant.

És clar, aquesta és una solució de futur, quan hàgim de posar fil a l'agulla per definir quin model de país volem -ara tots tenim clar què volem (o què no volem) en tant que subjecte polític, però no tenim gens clar com s'ha d'endreçar aquest nou país. I mentrestant què podem fer de manera immediata per intentar solucionar un problema important amb els recursos migrats que tenim (el Departament de Cultura, amb el pressupost més baix de la història, és una cosa tan ridícula i tan vergonyant en un parlament ple d'homes i dones de cultura!). Se m'ocorre una cosa molt més pràctica: incentivar la creació d'un gran pacte entre llibreters i editors per a reactivar els fons editorials i la seva venda que podria consistir en una campanya de promoció conjunta de presentacions, actes públics, ressenyes, taules rodones i actes similars sobre llibres que s'han publicat fa cinc anys pel cap baix, i les vendes dels quals no arriben a 300 exemplars anuals en el cas del català. Com es podria fer això? D'entrada amb uns descomptes importants i de veritat. Sóc perfectament conscient que tenim la llei del preu fix del llibre, però proposo una baixada de preus

generalitzada, uniforme i unànime del títol en qüestió a promocionar, durant el temps que duri la campanya. Sense que ningú pugui fer la guerra pel seu compte, tots a una. Hem de fer atractiu que aquests llibres surtin i trobin compradors, i hem d'ajudar a fer que els magatzems i els prestatges es buidin. De segur que molts lectors no van saber que el llibre existia, però això cal tota la campanya promocional explicada abans (i en la qual serà imprescindible l'ús de tots els mitjans públics de comunicació del conjunt de les administracions, tot i que en parlarem més endavant) i per això és feina de tots -de les llibreries, de les editorials i dels consumidors- donar-los aquesta segona oportunitat. A més a més, en una època de crisi en què els lectors habituals han perdut molt poder adquisitiu i cerquen i troben altres maneres de consumir literatura de manera més barata, aquest podria ser un incentiu important.¹⁵ Però em sembla molt que només interessa vendre novetat, novetat i novetat. Crec que valdria la pena de fer aquest esforç de recuperació, aquesta campanya conjunta, que servís sobretot per a revalorar la feina de les petites editorials en la nostra llengua i prioritzant els autors de casa.

Com podria funcionar? Doncs penso que podríem començar fent una llista primera de cent títols de fons de les editorials del país que compleixin els requisits esmentats (haver estat publicats fa més de cinc anys i tenir unes vendes de menys de 300 exemplars anuals) que surtin dels magatzems i que es distribueixin institucionalment (és a dir, sense cost) a les llibreries que es vulguin apuntar a la campanya, que es comprometran a organitzar esdeveniments al voltant d'aquests títols durant tot un any i a tenir-los als prestatges i a promocionar-los. I en acabat l'any passarem comptes, a veure què ha passat. Jo crec que seria un èxit i que ens sorprendria la quantitat d'exemplars venuts al final de la campanya. A més a més, seria l'embrió d'una futura empresa pública de distribució de llibres. Com que els experiments s'han de fer a la petita, de moment podria ser una manera interessant de començar.

---

¹⁵ En aquest sentit cal veure que tenim una altra batalla perduda respecte del castellà. El gran consumidor de literatura no és fidel a una sola llengua, sinó que compra les obres dels autors que li agraden i en general tria el millor preu possible. Per això es destaca l'èxit de les col·leccions de butxaca, com també solucions com ara la compra de llibres de segona mà i la recerca a través d'Amazon i de més mitjans. En aquest sentit, l'oferta de llibres a preu barat en castellà és molt més àmplia que en català, i aquí també perdem nombrosos lectors en la nostra llengua, lectors de molta qualitat que han hagut de trobar nous sistemes per continuar els seus ritmes d'adquisició enmig d'una crisi econòmica que els ha fet perdre molt de poder adquisitiu. Una mostra: les biblioteques de la zona alta de Barcelona no havien tingut mai tants usuaris com ara.

9. AJUDES PÚBLIQUES I CONTROL DELS AJUTS O COM NO REPETIR FRANKFURT

Com tots sabem, el mes d'octubre del 2007, la cultura catalana va ser la convidada d'honor de la fira del llibre de Frankfurt, la més important del món. Ja llavors es va obrir un gran debat al voltant del que era cultura catalana i sobre si els escriptors catalans d'expressió castellana havien de formar part dels convidats oficials a participar en aquella trobada. Això va crear dos bàndols pràcticament irreconciliables: els qui consideraven que els escriptors en castellà formaven part de la cultura catalana i els qui considerem que no, que són escriptors de cultura espanyola radicats a Catalunya, per molt que els escenaris de les seves novel·les siguin catalans i per molt que, en moltes d'ocasions, hagin descrit i retratat a la perfecció la realitat social catalana i especialment la seva realitat urbana.

Més enllà de la polèmica, la fira de Frankfurt va ser un dispendi de diners molt notable que va servir per a visibilitzar la literatura catalana -per exemple, Jaume Cabré o a Maria Barbal aconseguiren importants èxits internacionals-, però també per a mostrar al món el patetisme cultural del país, molt més preocupat per la cultueta d'aparador que no pas per la cultura que queda, la que és menys espectacular, la que no permet la foto però que posa els fonaments per a una política cultural a llarg termini. Perquè, com s'explica, si no, l'actuació -magnífica, d'altra banda- del pianista Carles Santos amb un motorista de trial a sobre? Què hi pintaven els castellers a Frankfurt? I sobretot, com és possible que un dia la immensa majoria de consellers del govern fossin a la fira i no als seus despatxos? Eren el conseller de Cultura o el president de Catalunya? No. Quina feina hi feien a Frankfurt, a la fira del llibre? Per favor, siguem seriosos.

Us explicaré com va ser la meva participació en la fira perquè pugueu valorar el nivell de dispendi. Arribo a l'aeroport de Barcelona i vaig al taulell de Lufthansa. No consto a la llista de passatgers, només es va fer una reserva i no es va arribar a formalitzar mai el bitllet. Truco a una persona de l'Institut Ramon Llull i li dic que no passa res, que me'n torno a casa, que jo era prescindible perquè el meu acte consistia a parlar deu minuts sobre el llibre *Mallorca eròtica* de Joan Bennassar, i a més a més amb un altre presentador. Per tant podien fer-ho ells dos perfectament. Ni parlar-ne. Que m'esperin a l'aeroport. Em compren un bitllet nou per al següent avió. Arribo a Frankfurt, taxi fins a l'hotel que és a la vora de la fira. Hi arribo. Trucada de recepció, que baixi que m'esperen des de l'Institut d'Estudis Baleàrics, en aquest cas. Taxi fins al centre, cerveses, entrada boníssima per a l'espectacle de Maria del Mar Bonet i Miguel Poveda. En sortir, minibús amb l'expedició oficial illenca -dins la qual, l'ex-presidenta i actualment presidiària Maria Antònia Munar. Sopar

impressionant en un restaurant italià de la ciutat. 'Bé, anem a fer una copa, no?' No pots dir que no, tot i que aniries a l'hotel a descansar. Arribar a l'hotel a les quatre de la matinada. A les nou baixar a esmorzar. A les deu, a la fira i a les deu i mitja l'acte, on hi havia una quarantena de persones. Sóc incapaç de fer els càlculs exactes, però els meus 10 minuts d'intervenció potser costaren mil euros de diners públics (si no més). I penso que jo era el 2007 el darrer mot del credo, contentíssim d'haver pogut viure l'experiència de veure la fira per dins, però a la vegada al·lucinat de veure com van funcionar les coses. Em sembla que el pressupost oficial de la Generalitat de Catalunya van ser uns dotze milions d'euros. Diners suficients per a traduir i pagar l'edició de la traducció de 200 títols de la literatura catalana a deu llengües del món. En aquest sentit, l'Institut d'Estudis Baleàrics va fer molt millor la feina perquè va arribar a Frankfurt havent sembrat abans i havent tancat ja tot un seguit d'acords i traduccions en una política que, més bé o més malament (depenent en aquest cas de quan ha governat el PP), ha arribat fins als nostres dies.

Per què he posat l'exemple de Frankfurt i el dispendi que va significar? Doncs perquè la cultura sempre ha estat un sector molt feble, amb pocs recursos i amb poc pressupost, però a la vegada ha estat un dels departaments del qual depenen més subvencions i ajudes finalistes, amb bases que van canviant tot sovint -la qual cosa és una nosa, tant per a les empreses com per als professionals- i que cal fiscalitzar tal com hauríem de fiscalitzar les institucions que les concedeixen.

En el cas dels ajuts a la creació ja hem demostrat que són ben insuficients per a ajudar a la professionalització dels escriptors, però d'ajudes en tenim de moltes menes, per a les empreses editorials i en un futur jo proposo que n'hi hagi també per a les llibreries amb bones pràctiques, tal com hem establert abans. Ara, davant la migradesa de les partides actuals que s'hi destinen, potser hauríem d'emprar nous valors i nous criteris per als ajuts. Per exemple, hauria de ser imprescindible, per a rebre un ajut públic, presentar el certificat de liquidacions de drets d'autor dels darrers cinc anys. No pot ser que una empresa que no paga als seus proveïdors -en aquest cas la força primera, que és l'autor- pugui cobrar una subvenció per a la producció o la comercialització o la presència a fires, per posar un exemple. Per tant, de la mateixa manera que s'exigeix estar al corrent de les obligacions fiscals amb l'administració que concedeix l'ajut i amb la tresoreria general de la Seguretat Social, també s'hauria d'exigir estar al corrent del pagament amb tots i cada un dels autors publicats. Així mateix, s'hauria d'establir una comissió pública de valoració de les subvencions rebudes amb els informes justificatius pertinents. És a dir, si per exemple es va a una fira, s'espera una relació de totes les reunions que s'hi han tingut, un resum de cadascuna i un balanç de resultats. **És a dir, calen més diners invertits en ajuts, però a la vegada cal més control d'aquests diners invertits.**

I, pel que fa a la fira dels llibres, com la de Frankfurt, el que cal és entendre dues coses: en primer lloc que són una fira de professionals de l'edició. És a dir, és el lloc on els editors i els agents literaris hi van a fer negocis. La segona és que cal començar a canviar la mentalitat dels editors i agents catalans: a les fires, no s'hi va a comprar, s'hi va a vendre. El fet important no és aconseguir a molt bon preu el nou llibre de Paul Auster, sinó vendre a fora les joies de la corona dels catàlegs de cada editorial, petita i gran. I això implica que l'administració faci molta més feina de la que fa, que hi porti els recursos per a fer arribar la informació als compradors: dossiers amplis, fragments de les novel·les traduïts a l'anglès, castellà, francès i alemany, una política d'ajudes i incentius clares i sobretot invertir en bons comercials que ajudin a fer la feina. En aquest sentit, la tasca de l'Institut Ramon Llull hauria de ser molt més efectiva i molt més intensa. Fa la sensació que és una entitat massa acomodada. No es tracta d'organitzar coses fora, sinó de ser presents a les que es fan i de tenir molt clar que hi ha un producte i que s'ha de vendre i no només els autors estrella, sinó el conjunt de la literatura catalana.

10. QUÈ EN FEM, DELS CLÀSSICS?

Tota literatura que es vulgui plenament normal prestarà una atenció important al coneixement de la tradició pròpia i, per tant, dels clàssics. El mes de novembre del 1991 vaig tenir la sort de poder fer una estada de tres setmanes al col·legi Saint Martin, una prestigiosa institució d'ensenyament secundari situada a Cergy, a uns cinquanta quilòmetres de París. L'escola, elitista i privada, ens va sorprendre a tots nosaltres -deu alumnes que hi anàvem des del col·legi Sant Pere, concertat, de Mallorca- per la rigidesa de la disciplina i per la qualitat de les instal·lacions, entre les quals deu hectàrees de bosc amb un petit riu que les travessava. No gaire lluny d'aquest entorn idíl·lic hi ha el poble d'Auvers sur Oise, on va morir Van Gogh, per exemple, no sense abans haver-hi pintat alguns quadres prodigiosos. De l'escola em va encantar tot, però sobretot la classe de literatura, on llegien *El roig i el negre* de Stendhal en una versió completa, sense manipulacions ni adaptacions de cap mena. El segon dia de classe el professor em va interrogar sobre un passatge del text. Els companys em van intentar excusar dient-li al professor que jo era un alumne d'intercanvi, que era espanyol i que acabava d'arribar i per tant no era just que em demanés res. Ell els va deixar acabar i els va dir: 'No li demano res d'especial, simplement com interpreta el fragment que acabem de llegir.' Li vaig donar la meva opinió i em va felicitar. 'Evidentment, el seu comentari mostra que li falten els elements contextuals, és a dir, no sap d'on ve la història i cap on va, però ha fet una magnífica anàlisi del text en concret, que és el que jo li demanava. Llegir bé és el que diferencia els homes dels brètols. Només si vostès són grans lectors i bons lectors podran ser els millors homes de França algun dia, i és per això que els seus pares esmercen la fortuna que costa aquesta escola.' El discurs el tinc gravat al cap, però també *El roig i el negre*, el llibre que llegien a classe amb total normalitat els alumnes d'aquella escola.

Mentrestant, a casa nostra, i amb l'excepció del meravellós professor Antoni Figuera que ens va descobrir la gran literatura, la cosa més normal era llegir o clàssics adaptats -recordo una infame versió del *Tirant lo blanc* o les obres escrites per a infants i joves que, tretes de context, es feien llegir a ganàpies que haurien d'haver superat la fase de lectura molt abans. Si hi havia cap llibre interessant a l'escola sempre era d'autors internacionals. I així va passar el temps i no vaig saber res de la literatura catalana ni castellana o, quan tocava, sempre era l'aspra poesia medieval del *Cantar del Mio Cid*, o de las *Coplas a la muerte de su padre* de Jorge Manrique. Certament, la cosa millorava força amb l'arribada del *Lazarillo de Tormes* o de *La Celestina*, obres que obrien les portes a la gran literatura castellana. I en català,

què? Ningú no ens deia res de les grans cròniques, ni del Curial. No sabíem res d'Ausiàs, ni de Jordi de Sant Jordi ni del cavaller Tirant o, si ens arribaven, eren en versions modernes mancades de tota la gràcia que tenien per objectiu principal tractar els nois i noies d'imbècils rematats. I així, és clar, ningú no s'acostava als clàssics.

I no es pot dir pas que a casa nostra no hàgim tingut una passió pels clàssics de totes les literatures, com palesen col·leccions mítiques: la col·lecció 'Bernat Metge' dedicada als clàssics grecs i llatins i iniciada l'any 1922 amb el patrocini de Cambó; la col·lecció 'Els nostres clàssics' de l'Editorial Barcino, vinculada a la Fundació Carulla; o col·leccions mítiques com les d'Edicions 62 dedicades a la literatura universal i també a la catalana. O fins i tot el cas d'editorials de nova fornada que es dediquen pràcticament en exclusiva a aquesta activitat (per exemple, Adesiara). Els clàssics formen part del catàleg de moltes editorials, bé de forma específica, bé de forma puntual, i les seves adaptacions per als escolars constitueixen una font d'ingressos importants per al sector. Però, així i tot, per què es llegeixen tan poc i com podríem potenciar-los?

No tinc cap explicació possible sobre per què es llegeixen poc els clàssics. Hi ha múltiples factors que hi intervenen. N'és un la llunyania temporal. Un altre, el fet que s'han potinejat molt les edicions. Un tercer problema és la manca de tradició, de formació en la cultura de lectura. I un quart problema rau a assumir que som envoltats d'una cultura de la novetat que ens oculta qualsevol llibre que no sigui promocionable a través de les xarxes socials i amb la presència de l'autor. Els clàssics poden sortir avui al carrer, però ja són invisibles per si mateixos, malgrat els esforços editorials, malgrat la feina dels especialistes que n'han fet les traduccions, preparat els pròlegs, fixat els texts... Són llibres directament destinats a una minoria lectora que els aprecia molt, però que és una minoria.

Però a la vegada, com a país, no podem perdre aquest patrimoni cultural tan imprescindible. Hem de tenir els nostres clàssics ben editats, en versions fiables i a l'abast i, a més a més, consultables a tot arreu. Per aquest mateix motiu proposo la creació d'una gran biblioteca digital d'accés lliure i gratuït amb els clàssics catalans que ja no generen drets d'autor (tots aquells llibres l'autor dels quals fa més de setanta anys que és mort). Com es podria fer? D'una banda, aprofitant els recursos de la indústria editorial ja existents. Si un text determinat, ben editat i fixat per una editorial, és aprofitable per aquesta biblioteca, s'ha d'arribar a un acord per publicar-lo en format digital. I aquest acord s'ha de basar en les vendes del text en qüestió. Perquè hi ha molts clàssics que no tenen cap venda i, per tant, és una llàstima que no siguin a l'abast de tothom ara que les tecnologies han abaratit

notablement els costos i han donat l'oportunitat de crear grans biblioteques digitals, com s'ha fet per exemple amb la literatura espanyola o amb la del Brasil.

Evidentment, hi ha d'haver un exercici de màxima pulcritud en la creació d'aquesta biblioteca. És a dir, en molts de casos s'haurà de digitalitzar o transcriure novament el text; s'haurà de maquetar d'una manera atractiva i, sobretot, compatible amb la majoria de sistemes de lectura de textos d'aquesta mena i, a més a més, hi haurà d'haver un projecte ben dirigit i orquestrat. Però aquesta feina podria tenir una part d'iniciativa pública -la direcció de l'equip, l'assessorament i els tècnics principals- i una part de feina que es podria nodrir de pràctiques **remunerades** que es poguessin oferir a estudiants de màsters i postgraus d'edició, llicenciatures en filologia, humanitats o similars. Es donaria una primera oportunitat laboral als estudiants i a la vegada es garantiria un projecte de llarga durada mitjançant la implicació pública. A més a més, aquests clàssics mai no serien descatalogats i es podrien fer campanyes de promoció per afavorir-ne la lectura.

Una cosa que cal evitar de totes passades és que els nostres clàssics acabin convertint-se en versions edulcorades, de fàcil lectura o, directament, en quelcom que no llegeix mai ningú (ni tan sols a les facultats de filologia). Cal potenciar-los, recuperar-los i editar-los bé. I a les escoles tenir molta cura sobre què fem llegir. Ni el *Tirant lo Blanc* és el llibre més adequat ni la novel·la industrial *Tinc tres nòvies per WhatsApp* (títol fictici que podria funcionar perfectament), tampoc. Potser ens caldria preocupar-nos per un fet simptomàtic: hi ha una generació sencera d'estudiants que arribarà a la universitat sense haver llegit mai *L'illa del tresor* de Stevenson. I això sí que és una desgràcia integral, perquè pel camí haurem perdut molts nois i noies que eren grans lectors i als quals els hem fet avorrir la lectura. Però això arribarà més endavant. De moment quedem-nos amb la proposta: una gran biblioteca digital de clàssics catalans per tenir-los per sempre més a l'abast.

11. LA COL·LABORACIÓ IMPRESCINDIBLE DELS MITJANS DE COMUNICACIÓ PÚBLICS

Per fer un gran pla de lectura i per aconseguir que els llibres i la literatura tinguin de cada vegada més presència a la vida pública del país, i que a més a més aquesta presència sigui normal, caldrà poder disposar de tots els ajuts possibles, i en aquest sentit serà capital el dels mitjans públics de comunicació, començant pel vaixell almirall de la flota: la televisió de Catalunya. I no es pot dir, precisament, que el present sigui encoratjador. Actualment no hi ha cap programa a la graella dedicat únicament a llibres i, evidentment, la literatura ocupa poquíssim espai -i mai en horaris de màxima audiència ni a TV3, el canal més important de la corporació. Hi ha una al·lèrgia al llibre -tret que hagi estat publicat per algun tertulià de la casa, un fenomen que també caldrà analitzar- important, com si fes caure en picat les xifres d'audiència.

Diuen els entesos que el problema de la televisió pública és el de sempre: les retallades i les baixes audiències. Les dues paraules fatídiques s'esgrimeixen per no haver de parlar de la possibilitat de fer un programa de llibres com Déu mana, amb cara i ulls. Però el problema és molt més estructural que no ens pensem.

Per començar hauríem de tenir molt clar que en determinats formats i per a segons quines informacions, en una televisió pública, les audiències no haurien de ser el barem per a la supervivència dels programes. Massa sovint ens hem oblidat que la regla de les televisions públiques és que a més d'entretenir han de formar i informar (al meu entendre haurien de formar i d'informar molt més que no entretenir, però això va a gustos). Sembla, però, que a TV3 (i en definitiva als seus responsables polítics, perquè els treballadors de la casa fan en molts de casos allò que bonament poden) la cultura els importa ben poc i ha decidit de relegar-la en tot cas a un segon canal, el 33, després de l'emissió dels programes destinats als nens i joves.¹⁶ Així doncs, sembla que s'ha decidit de passar per alt completament la lectura i la literatura. Al meu entendre, caldria començar a interrogar-se sobre quina televisió volem. Estic del tot convençut que relegar els programes culturals al 33, i a sobre a franges horàries impossibles, també és una forma de censura.

---

¹⁶ Una de les primeres coses que s'hauran de regular -i no cal esperar a la independència- és la publicitat del 33, farcida de productes absolutament nocius per a nens i nens, com ara els productes de brioxeria industrial. També s'haurà de veure fins a quin punt la televisió és nociva des del punt de vista del foment del consumisme, amb publicitats del tot abusives sobre joguines, per exemple, clarament discriminatòries i més en temps de crisi. No hauríem de vetllar només pel contingut del canal -molt millorable perquè hi ha alguna sèrie de dibuixos realment lamentable-, sinó també pel contingut de la publicitat que consumeixen els nostres nens i joves.

La televisió d'aquest país no es pot fer basant-se en la competència en la mateixa franja horària contra les altres televisions que s'hi veuen -és responsabilitat de cada ciutadà decidir amb què s'embruteix el seu cervell, amb les Tele 5 i Antena 3 i totes les mandangues corresponents-, sinó que s'ha de fer amb la finalitat de proporcionar el millor producte possible als ciutadans d'aquest país. I, francament, hi ha programes horrorosos a la nostra televisió pública, començant per tots els fulletons de migdia -molts, insuportables, malgrat el paper digne que intenten fer-hi els nostres millors actors- i continuant per aquells programes de píflies esportives on la gent es pega hòsties i que fan que les pel·lícules comencin inútilment mitja hora més tard. Ho ha provat, TV3, de posar un programa de llibres a les deu del vespre el divendres, mitja hora abans de 'La gran pel·lícula'? Programarà mai un programa de cinema o 'Ànima' just abans del 'Polònia' o del 'Crackòvia' -aquest darrer un programa horrorós, al meu entendre-? Perquè parlem exactament d'això, d'aprofitar el moment de màxima audiència de la televisió per donar sortida a una indústria cultural, la literària, que volem promoure al màxim, que ens interessa estratègicament i que és una eina de país. Ens ho creiem o no ens ho creiem que la lectura forma ciutadans millors i, per tant, persones més lliures? Si ens ho creiem, fem-ho fàcil perquè l'espectador dels canals públics de televisió (però també de la ràdio de Catalunya) pugui tenir bons programes específics sobre literatura en horaris de *prime time* en el canal més important, TV3. Cal aconseguir que veure un programa de llibres no sigui un acte heroic per a minories, sinó que sigui tan normal com veure un programa d'humor (i cerebralment més estimulant). Per descomptat, d'aquest programa, no en tinc pas la fórmula, però sí que en sé la durada -cinquanta minuts- i l'essència -de màxima qualitat. A més a més, hauria d'anar acompanyat de píndoles sobre llibres cada dia als informatius principals i d'entrevistes amb escriptors i literats en els altres programes estrella de la casa -magazín matinal i programes de gran audiència de tarda-, en un procés de retroalimentació important. Que la literatura fos transversal a tota la cadena.

I potser això de l'audiència és un problema senzill de resoldre. Basta crear-la. Es tracta de posar un programa cultural en *prime time* a TV3 i promocionar-lo com toca. Potser el resultat ens sorprendria a tots plegats. Deien que els documentals tampoc no els mirava ningú, però el dimarts al vespre TV3 va apostar pel format de pel·lícules d'aquesta mena del programa 'Sense ficció' i va aconseguir dignificar notablement el gènere (imagino que amb poca audiència, respecte de les altres cadenes televisives, però això ens ha de ser igual). Sigui com sigui, la desaparició dels programes culturals de la televisió pública em sembla un greu error, i sobretot em sembla molt pitjor que mentre desapareixen aquests se'n mantinguin uns altres de basats només en la postureta, allò que és *cool* i la suposada modernitat, quan tot

el que és profunditat, rigorositat i coneixement desapareix de la televisió pública, de l'ensenyament secundari i de la universitat.

M'agradaria que en els debats electorals algú demanés als nostres polítics quin pla tenen pel que fa als programes culturals de la nostra televisió. Em fa l'efecte que hi haurà un silenci incòmode. No en tenen.

Però crec que tampoc no té cap pla clar la televisió mateix. En posaré un exemple. Aquest any passat he estat un dels joiolosos autors que ha pogut formar part del llibre de la Marató. En aquest projecte cada any un seguit d'autors i il·lustradors escriuen un relat a favor de la iniciativa solidària, igual que tot un seguit d'artistes col·laboren desinteressadament per fer el disc de la Marató, possiblement la iniciativa més interessant de les que es fan paral·lelament a la jornada televisiva perquè cada any es ven conjuntament amb un diari i s'arriba a xifres espectaculars. Doncs bé, enguany es va decidir de fer la conferència de premsa dels dos productes conjuntament, 'perquè és molt difícil que els mitjans ens facin cas si el que volem és parlar d'un llibre'. És clar, si la institució no hi creu -i no hi creu perquè observa el seu model d'informatius i veu que la importància que es dóna a la literatura i als llibres és pràcticament zero- és impossible que es pugui contagiar l'entusiasme per un producte cultural de primer nivell que, a més a més, enguany tenia novetats importants per a poder explicar a la premsa. Lògicament, el ressò va ser molt baix per al llibre perquè les xifres espectaculars esgrimides pels companys participants en el disc es mengen tota l'actualitat informativa. Jo continuo convençut que hauria estat ben possible de fer dues conferències de premsa i aconseguir resultats molt millors en la campanya comunicativa. Simplement, no s'hi creu, en aquest producte.

12. EL PAPER DE LA SOCIETAT CIVIL I ALGUNS ESTÍMULS NECESSARIS

No es pot dir que la societat civil catalana estigui preocupada massivament per la lectura. I en canvi, durant un temps, aquest va ser un dels eixos transversals, una de les màximes preocupacions del país, com palesen nombrosos ateneus arreu del territori¹⁷ i una història llarga i fecunda d'intents de fer de la lectura i de la literatura eixos centrals de la vida del país. Si la renaixença política va anar en molts de casos ben unida a la renaixença cultural, sembla que ara la societat civil ha decidit que la lectura i la literatura no són eixos transversals de la seva feina, tot i que en molts de casos els principals col·lectius tenen participació d'escriptors, editors i més gent del gremi. Malgrat el reduccionisme en què es pugui caure, caldrà considerar com a principals entitats de la societat civil catalana entitats com Òmnium Cultural, l'Assemblea Nacional Catalana o el Futbol Club Barcelona. I moltes més, és clar, però sense aquestes i la seva implicació qualsevol pla per al foment de la cultura i la literatura al país tindrà menys força.

Analitzem la relació amb la lectura de cada una de les entitats. Òmnium Cultural ha promogut i promou nombrosos actes arreu del territori gràcies a les seves seves implantades arreu del país. A més a més, és l'entitat organitzadora de la nit de Santa Llúcia, vetllada durant la qual s'atorga el premi més important de les lletres catalanes, el Sant Jordi de novel·la¹⁸ (la mateixa nit també s'atorguen importants guardons en més gèneres literaris, però la importància del premi estrella eclipsa una mica tots els altres). El prestigi de la nit de Santa Llúcia és fora de qualsevol dubte i la implicació d'Òmnium amb la literatura també. Tot i això, la seva implicació en

---

¹⁷ Un dels exemples més paradigmàtics és el Centre de Lectura de Reus, entitat que continua oberta avui i que des de la seva fundació el 1859 -a càrrec d'un grup de joves menestrals que es reunien periòdicament al cafè de la Música per parlar de política, d'actualitat, de temes locals i de cultura- ha estat una eina cabdal per a ensenyar a llegir a la població treballadora i als sectors més desfavorits de la societat. Però també cal ressenyar la feina feta per nombrosos col·lectius anarquistes, per exemple, entre les dues exposicions universals, per estendre la lectura entre els obrers, com palesen els estudis de l'historiador i premi d'honor de les lletres catalanes Josep Termes. També és clau entendre el paper de la lectura com a eina generadora de noves oportunitats tal com el va entendre Valentí Almirall, un dels primers gestors de la Biblioteca Pública Arús, per exemple.

¹⁸ Aquests darrers temps han sortit veus discrepants sobre el model del premi Sant Jordi, sobretot per la seva vinculació amb una editorial englobada en el conglomerat del grup Planeta. És paradoxal que el premi més important de les lletres catalanes l'acabi publicant una editorial de capital espanyol marcadament contrària a la independència de Catalunya, que ni tan sols ha de posar els diners del premi perquè els atorga Òmnium. Algunes veus reclamen que el premi es converteixi en un guardó molt ben dotat a obra publicada, semblantment al premi Goncourt a França. L'objectiu seria crear un premi tan prestigiós que les editorials estrangeres el tinguessin en la seva agenda de contractacions anual, independentment de qui fos l'autor guardonat. De moment, la proposta l'ha feta Josep Massot al diari La Vanguardia, tot i que la idea no és pas nova.

l'organització de les grans manifestacions dels 11 de Setembre dels darrers anys i en tota la lluita a favor de la independència de Catalunya ha propiciat que en molts de casos la visió que es té de l'entitat no sigui la d'una plataforma per a la defensa de la cultura de Catalunya, sinó quelcom de molt més polític.

El que és indubtable és el paper que haurà de tenir Òmnium en la vertebració de la cultura en el país. Curiosament, l'entitat forma part de la Federació Lull, que engloba Acció Cultural del País Valencià (ACPV) i l'Obra Cultural Balear (OCB). Precisament el principal acte anual d'ACPV és el lliurament dels premis Octubre vinculats a l'editorial Tres i Quatre, fundada per Eliseu Climent; mentre que l'OCB és l'organitzadora de la Nit de la Cultura a Mallorca el mes de desembre. I, curiosament, tant l'una com l'altra són molt més conegudes per les campanyes en favor de la llengua catalana i per la independència de Catalunya que no pas per un dels seus objectius fundacionals. Pregunta: una vegada aconseguida la independència, Òmnium serà una de les principals entitats en la defensa de la lectura i la literatura del país, tal com ja ho és ara però fent més visible la seva tasca?

L'Assemblea Nacional Catalana, en canvi, no ha incorporat mai la cultura al seu discurs. És a dir, mai no s'ha referit a la situació cultural del país -si exceptuem la situació de la llengua, que sí que hi ha estat tractada- ni s'ha parlat del model que haurà de tenir en la república del futur. Em sembla que les principals entitats independentistes del país parlen molt d'aconseguir l'estat propi (tal com ha de ser), però parlen poc de com funcionarà aquest estat l'endemà. O, si més no, parlen poc sobre els factors que a mi m'interessen: la construcció de les eines d'una literatura normal amb prestigi internacional o l'ensenyament a casa nostra. És clar que seran vitals les nostres relacions exteriors o saber qui ens portarà l'energia elèctrica a casa o a qui haurem de comprar el petroli i el gas el primer dia, però també és vital decidir quin model de societat volem tenir en un futur, com es regularan els sous, l'economia, la intervenció de l'estat en sectors estratègics, la regulació de l'habitatge, la sanitat, l'ensenyament i també, és clar, la cultura. Crec que durant els mesos vinents l'ANC hauria de fer propostes concretes de debat sobre el futur del país també en aquests sectors que potser no són tan importants estratègicament però que afectaran el nostre dia a dia real: quin model d'ensenyament i de sanitat volem per al país i quin model d'indústria cultural.

Pel que fa al Futbol Club Barcelona, potser l'entitat amb més socis i la que té més visibilitat internacional, la relació amb la lectura i amb la literatura com a eixos transversals és molt discutible i molt més aprofitable. L'entitat acull cada any a la llotja -i distribueix un fulletó entre els espectadors- els escriptors que han aconseguit

els guardons literaris més importants de l'any. La convocatòria sempre és en un partit proper a Sant Jordi i vol ser un reconeixement a aquests escriptors de la nostra literatura. I durant un temps també convocava, juntament amb un diari esportiu, un concurs de relats força ben dotat econòmicament. Punt final.

No hem vist mai que el club s'hagi destacat per promoure entre els joves esportistes la combinació d'esport i cultura per triomfar a la vida. I, encara més, moltes de vegades es produeix un cert menyspreu dels futbolistes de cap a la cultura, amb l'encunyament del terme 'filòsof' de cap a aquells jugadors que llegeixen i que en el cas del Barça tenen en la figura de Josep Guardiola un dels màxims exponents. Precisament, el tècnic de Santpedor va ser titllat de 'filòsof' per un dels jugadors més explosius que ha tingut al vestidor: Zlatan Ibrahimovic. Pocs jugadors del primer equip del Barça han transcendit pel seu vessant 'intel·lectual' i, al contrari, sovint han estat ridiculitzats en programes d'humor per la manca de cultura. Per exemple, al 'Crackòvia', en un gag en què els jugadors obren l'armari d'Oleguer Presas i s'hi troben un llibre.¹⁹ Precisament Oleguer Presas o Lilian Thuram són excepcions de futbolistes de primer nivell que no únicament tenen un gran nivell cultural sinó que l'exhibeixen i en fan bandera.²⁰

I us imagineu la potència que podria tenir per al desenvolupament d'un projecte de lectura de gran abast un anunci protagonitzat per les estrelles del Barça reconeixent que ells són com són i han arribat on han arribat perquè entre les seves aficions hi havia la lectura? La transcendència que podria tenir aquesta campanya de publicitat seria brutal. Per això cal demanar la màxima implicació del Barça en el futur del país, encomanant-los que facin aquesta campanya de publicitat i que encoratgin els seus jugadors a parlar també de les coses que els interessin, dels autors que els puguin agradar. És a dir, que facin que parlar de llibres sigui una cosa normal per als qui sí que llegeixen i que els altres dissimulin una mica i participin en aquesta campanya fonamental per al país. Ens movem, encara, per idolatria. I per a poder reenganxar a la lectura els nostres adolescents ens cal un cop de mà formidable. Perquè el desafiament ho és: es tracta de salvar tota una generació. Seria una bonica manera que el Barça retornés a la societat catalana tot allò que la societat catalana li ha aportat.

---

¹⁹ El vídeo es pot veure en aquest enllaç: <https://www.youtube.com/watch?v=S2-h8HdBnbs>

²⁰ En aquest sentit s'ha de destacar que Gerard Piqué és un excel·lent lector, que el seu pare és escriptor i que en canvi ell no ha exhibit mai en públic aquesta característica, potser per por que el considerin en el grup dels filòsofs o potser perquè simplement mai ningú no li ho ha demanat.

Naturalment, aquesta campanya de foment de la lectura s'hauria de fer amb esportistes de més àmbits, per exemple Marc Màrquez, Ona Carbonell, Kilian Jornet (i s'hi poden afegir tots els que es cregui convenient) i també amb tot un seguit de personalitats de primer ordre de la societat civil catalana: cantants, actors, cuiners, periodistes, models... Tothom qui sigui susceptible de ser un ídol per al país hauria de sortir en un anunci recomanant la lectura. I això no seria tan complicat de fer: tenim una televisió nacional que els podria passar, igual com la ràdio pública, constantment, a totes hores. Només cal convèncer els protagonistes de la importància i transcendència de la campanya. I creure-hi.

13. CONTRA ELS LECTORS

Tot el que hem proposat fins ara són mesures que podrien afavorir la lectura en general i beneficiar la indústria de la literatura catalana en particular. Però hi ha una pregunta que no ens hem formulat en cap moment: realment interessa que hi hagi lectors? I realment la preocupació per la lectura és la que manifesten els governs?

Analitzem un moment la posició de la dreta respecte de la lectura i fem-ho des d'un punt de vista singular: l'impositiu. El preu dels llibres suporta una càrrega de l'IVA del 4%, el tipus de màxima reducció. Caldria preguntar-se per què? La resposta, la podeu trobar en el fet que algunes de les empreses de màxima importància en el sector tenen també interessos estratègics en mitjans de comunicació i, davant la insinuació de la pujada del preu de l'IVA per al llibre, organitzaren una campanya en contra important. Planeta és una empresa molt potent i ben vinculada amb el Partit Popular. És a dir, el principal grup editorial en català està en mans de la dreta conservadora espanyola que ha posat totes les traves possibles al desenvolupament ple de la nostra llengua i de la nostra literatura.²¹ De totes maneres, en aquesta ocasió no ens hem de queixar gens ni mica: és una gran notícia que els llibres tinguin el valor impositiu més baix.

Però per què la dreta ha decidit de donar suport a la lectura i no a uns altres aspectes de la indústria cultural -especialment el teatre? Doncs una possible resposta és que la lectura és una de les activitats culturals ben valorada per la dreta, que, a més a més, té importants empresaris que es dediquen al sector de la indústria del llibre. Però a la vegada aquesta mateixa dreta és la que pretén que no hi hagi una extensió massiva de la lectura i de la cultura i és la mateixa que ha treballat fermament per reconvertir l'ensenyament en quelcom elitista, amb el manteniment de determinats concerts econòmics amb col·legis eclesiàstics i amb la mercantilització cada vegada més palesa de la universitat pública, que implica un bandejament de cada vegada més bestial de les humanitats.

És a dir, aquesta dreta perfectament conscient de la importància de la lectura i de la cultura com a eina d'ascensió social i com a eina per a aconseguir millors oportunitats a la vida laboral, és la mateixa que vol mantenir aquests privilegis per a una elit. La mateixa que no vol ni sentir parlar de plans massius de foment de la lectura (equiparats sovint amb aquells grans plans d'alfabetització que es varen

---

²¹ En aquest sentit, cal recordar la frase que manifestaren a Jaume Cabré els periodistes alemanys el 2007: 'La literatura catalana és el secret més ben guardat d'Espanya: ningú no ens n'havia parlat mai.'

intentar torpedinar durant la República, en el cas espanyol) i que no vol igualar els accessos a la universitat per a la totalitat dels estudiants a través del manteniment del preu públic del crèdit, impedit a tota una generació de poder estudiar en un moment de màxima crisi econòmica. La situació, si ens hi fixem, és terrible: l'accés a la universitat és cada vegada més car. Les beques cada vegada són més escasses i s'atorguen als alumnes brillants. En molts de casos aquests alumnes brillants ho són perquè es poden dedicar a estudiar en exclusiva quan molts altres amb un potencial superior han de fer mans i mànigues en un mercat laboral on els exploten, per poder contribuir a l'economia familiar o per poder pagar-se aquests estudis. A la vegada, les universitats tendeixen de cada vegada més a models que impedeixen la combinació de feina i estudis i de cap a models que només volen nodrir les empreses de personal mitjanament qualificat. En definitiva, la perversió absoluta del sistema. Perquè, és clar, les carreres sense productivitat específica, les del coneixement pel coneixement, desapareixen en massa o es reunifiquen en plans i carreres com més va més complexos i tendents de cada vegada més a despersonalitzar els ciutadans per convertir-los en instruments al servei del desenvolupament empresarial.

Aleshores cal tornar per un moment a la pregunta inicial: ens interessa que hi hagi lectors, com a societat? I la resposta terrorífica que veiem que plana cada vegada més sobre el present del país és un no rotund. Com a mínim, un no expressat pels poders empresarials. Com a mínim, un no expressat per una dreta que prefereix tenir domesticats els seus ciutadans. Com a mínim, un no expressat també per una part molt important d'aquesta ciutadania que està tan capficada en la seva pròpia supervivència en el dia a dia que no ha pogut ni pensar sobre què significa la renúncia a les lluites col·lectives dels anys setanta i vuitanta: l'accés a la universitat per a tothom i la democratització de la cultura.

Però el fet més greu de tots, el que realment és definitiu, és que les elits del poder saben perfectament que només la lectura estimula la capacitat d'imaginar. I per això interessa que no hi hagi lectors, per evitar que hi hagi ciutadans amb criteri propi, que pensin, que qüestionin els models actuals i la manera com les elits han continuat i continuaran perpetuant-se en el poder. **Per això és clau que la futura república catalana sigui lectora si volem que també sigui lliure plenament, i si volem que els seus ciutadans construeixin una cosa veritablement nova de sota-rel.**

14. LA LECTURA I LA LITERATURA PODEN SER EIXOS TRANSVERSALS DE GOVERN?

Crec que en aquests moments hi ha dues qüestions que haurien de ser totalment transversals a la totalitat del govern de Catalunya -amb independència de qui l'encapçali i quina sigui correlació de forces hi hagi, sempre que la composició sigui independentista-: la defensa de la llengua catalana i la defensa de la democratització de la cultura i de l'ensenyament i, per tant, la lectura i la literatura.

És a dir, tant en el govern de transició de cap a la futura república com en el govern de la república, la lectura hauria de ser un eix transversal del govern. Hauríem d'aconseguir que es parlés amb normalitat de lectura en qualsevol àmbit i hauria de ser un patrimoni afegit conèixer els gustos lectors dels nostres polítics, que en fessin bandera i que entre tots ajudéssim a sumar nous lectors.

És cert que aquests darrers temps de campanyes electorals no hem vist pràcticament ningú parlar de literatura i de programes concrets, però també és cert que hem viscut els anys en què la literatura, en totes les seves manifestacions, ha estat més present en el debat públic, començant per les samarretes del diputat de la CUP David Fernández i per la inclusió en el seu discurs amb total normalitat des de Manuel de Pedrolo fins a Vicent Andrés Estellés; continuant per l'actual conseller d'Economia i líder d'ERC, Oriol Junqueras, capaç de citar sant Agustí i els escolàstics en un debat sobre afers estrangers amb el ministre espanyol del ram; o acabant pel president Puigdemont, que prové del camp de la filologia tot i que ha exercit de periodista, que en el seu discurs d'investidura també va citar força prohoms de lletres. Però tot això són excepcions. Ara que a la fi hem guanyat un conseller de Cultura que almenys ha guanyat un premi Octubre d'assaig i que durant la seva trajectòria s'ha significat com un dels millors presentadors de llibres del país, convindria que fos la totalitat del govern la que es decidís fermament a democratitzar la cultura. I això exigeix prestar atenció a la lectura i aconseguir un ensenyament públic de màxima qualitat, amb una universitat pública també de màxima qualitat, ben subvencionada i que prioritzi el coneixement per sobre del mercantilisme, una universitat pre-pla Bolonya. Potser hem d'anar en contra del món, perquè aquesta vegada el món va equivocat, com saben milers i milers d'alumnes frustrats que acaben els estudis a les universitats europees cada any.

Però, és clar, com podem pensar que el govern de la futura república defensarà la cultura si el govern de transició és el que ha atorgat el pressupost més baix de la història al departament de Cultura que, juntament amb el de Sanitat, Benestar

Social i Ensenyament, hauria de ser el més ben dotat del govern? És cert que el pressupost és prorrogat i que no hi ha hagut temps encara de fer-ne un de propi. Però dubto que en aquests temps d'estretors econòmiques absolutes hi hagi una pujada substancial dels diners dedicats a aquest departament. I, és clar, l'única cosa bona que ens va aportar el president Montilla va ser una gran frase: fets i no paraules. I els fets palesen allò que ja sabíem: que la cultura no interessa pràcticament a ningú en aquest país, i la lectura i la literatura encara menys. Serveixen per a fer ciutadans lliures i crítics i, com diria un altre ex-president, això no toca.

15. PROPOSTES PER A SALVAR UNA FESTA CÍVICA, SANT JORDI

Catalunya és un país tan singular que ha decidit que la diada del seu patró no sigui festiva i que, a més a més, es dediqui a una festa única al món, la festa del llibre i la rosa, Sant Jordi. En un país molt més acostumat a llepar-se les ferides i a commemorar derrotes,²² la celebració d'una Diada Nacional que s'ha convertit en una de les festes cíviques més multitudinàries d'Europa és quelcom que ens hauria d'omplir d'orgull. Les ciutats de tot el país s'omplen de paradetes de llibres i de roses i es calcula que en un sol dia es venen aproximadament un milió i mig de llibres i uns cinc milions de roses.

Ara -en el moment de redacció d'aquestes línies- que s'acosta Sant Jordi, les redaccions s'omplen de tota mena de novetats editorials i els periodistes més modestos reben peticions de totes les editorials suplicant una ressenya just abans d'aquests dies per poder ajudar a la promoció del llibre en qüestió. Sant Jordi és el dia en què moltes empreses -llibreries sobretot, però també editorials- es juguen el compte d'explotació de tot l'any, el ser o no ser, la supervivència.

És per això que cada any la festa es desvirtua amb l'aparició d'una pila de llibres que no tenen res a veure amb la literatura i que ja fa mesos que han produït una pila de negres literaris que es dediquen a sacrificar el seu nom i cognoms (o si hi ha sort a posar-los en cos de lletra 3 a la pàgina interior dels crèdits) en benefici del gran guru de torn: cuiner, esportista, polític o presentador de televisió o similar que ha decidit que aquest Sant Jordi ha de tenir un llibre al carrer del qual és molt possible que no n'hagi escrit ni una sola línia. Els altres que també fa temps han preparat la seva municció de cara a Sant Jordi són els nombrosos tertulians del país que també han preparat el llibre de l'any pertinent per veure si rasquen alguna cosa. Com que surten a la tele i els fan la campanya de franc, és molt possible que puguin vendre exemplars del seu llibre i per tant és fàcil que els editin. I com que ara la tertúlia s'ha convertit en el model televisiu per excel·lència a casa nostra -amb la immensa majoria de tertulians amb un nivell baixíssim-, cada any apareixen una cinquantena de novetats que signen rostres 'televisius'. I cal preguntar-se: si normalment el seu

---

²² S'hauria també de fer molta pedagogia sobre això i ensenyar d'una vegada per totes que l'11 de setembre no celebrem res, sinó que commemorem la derrota i la pèrdua de llibertats del país.

nivell és baix en allò que saben fer i que és la seva professió -la tertúlia-, com deu ser el seu nivell en allò que no és la seva especialitat, que és l'escriptura de llibres?²³

Entre els uns i els altres, i com que depenen dels mitjans de comunicació que els alimenten i que els promocionen, l'espai que queda per a promocionar la literatura als mitjans de comunicació abans de Sant Jordi és mínim. D'aquí ve que, amb tota la lògica del món, el col·lectiu d'escriptors 'de veritat' estigui molt més que emprenyat amb aquest intrusisme laboral. Fins al punt que fa uns anys es va proposar que en els famosos rànquings de llibres més venuts el dia de Sant Jordi es fes la llista dels mediàtics. Ja sabem com va acabar la cosa quan Pilar Rahola es va trobar inclosa en aquesta llista, que l'únic que pretenia fer era clarificar quins autors, dels més venuts, havia tingut l'avantatge que implica sortir amb regularitat a la televisió. Perquè ens entenguem: quin autor havia competit dopant-se.

I el fet cert és que la festa de Sant Jordi és molt bonica, hi ha una gernació al carrer i la gent compra llibres i roses -en principi i segons la tradició, per regalar als seus enamorats. Sant Jordi és el nostre dia peculiar dels enamorats, per molt que les grans cadenes comercials ens hagin volgut imposar també Sant Valentí de la mateixa manera que ens volen imposar el Pare Noel quan aquí tenim el tió, Halloween quan tenim la Castanyada i tantes i tantes altres collonades importades dels Estats Units per obra i gràcia del consumisme. Però també és cert que podria ser encara millor. Si volem fer visible realment la literatura en català, si volem donar suport als escriptors que, llibre a llibre, intenten fer millor aquest país gràcies als seus lectors, hauríem de fer una proposta seriosa per a agrupar en un sol lloc, lluny del centre, les signatures de tots els autors mediàtics. I se m'ocorre un lloc fantàstic per a fer-ho: el Fòrum. S'hi pot arribar amb metro i també s'hi pot aparcar fàcilment, i hi ha prou infraestructura per a acollir els escriptors mediàtics i els seus fans, a més a més de donar un nou ús a aquesta zona de Barcelona que està infrautilitzada. Així, els passejants pel centre es trobarien els escriptors 'de veritat' i hi podrien parlar d'una manera molt més relaxada, amb més comoditat per a tots plegats. I allà, des del Fòrum, podrien fins i tot fer les seves intervencions en directe a les ràdios i a les teles sense deixar de signar llibres mentre els altres ens dediquem a trobar-nos amb els nostres lectors respectant el sentit original d'una festa cívica única i singular arreu del món.

---

²³ Amb totes les excepcions que calgui, perquè hi ha alguns magnífics escriptors que exerceixen de tertulians i alguns bons periodistes tertulians que també escriuen força bé. Però la proporció entre els uns i els altres no supera el 20% del total dels tertulians del país, que ni tan sols respecten el torn de paraules, que es dediquen en molts de casos a argumentar a base de cridar més que els seus companys de taula, als quals tracten com a autèntics rivals, i que en general aporten molt poc al debat amb idees i punts de vista i esperit constructiu.

16. ELS PLANS D'ESTUDIS ACTUALS I LES MÀQUINES PENSANTS

Els plans d'estudis actuals de secundària a Catalunya tenen la lectura com una eina més del procés d'aprenentatge, mentre que la literatura no té -llevat dels batxillerats- un espai propi, sinó que és englobada dins l'assignatura de llengua. Això fa que a la pràctica la literatura tenguí molt poca presència a la secundària perquè el programa de llengua és molt ambiciós i llarg -com toca, d'altra banda- i per tant la literatura i la lectura és la gran damnificada en el repartiment d'hores. Moltes de vegades queda reduïda a aquelles lectures obligatòries que s'han de fer en cada trimestre i sovint aquestes lectures no fan sinó reforçar les classes de llengua, sense desenvolupar-se per si soles. Els programes de BUP i COU -l'itinerari semblant a l'ESO + batxillerat- sí que incloïen de forma obligatòria per a totes les modalitats les assignatures de literatura catalana i castellana, amb independència de l'assignatura de llengua. Això ha fet que molts alumnes vegin la lectura com una part -normalment la més avorrida- d'una assignatura i que aquesta lectura quedi associada sempre a una cosa desagradable.

Vaig començar a estudiar Humanitats a la Universitat Pompeu Fabra el 2005, després d'una dotzena d'anys en el món laboral com a periodista. Vaig escollir aquesta carrera perquè era la que tenia més assignatures de literatura i història i evitava les de llengua de les filologies. No per res, simplement hi ha gent que ha nascut dotada per a entendre les complexes assignatures d'una filologia i gent que no. Jo sóc a la part dels no dotats, o dels no interessats per exemple, per conceptes com la fonologia, la dialectologia i la gramàtica històrica. Disciplines que de segur que són molt interessants però que no casen amb les literatures. Per això a França la literatura és una carrera separada i per això aquí, tímidament, s'han fet alguns avenços com ara la introducció de la literatura comparada com a segon cicle universitari. Perquè no és igual analitzar l'obra literària de Josep Pla -des de les múltiples teories que s'hi poden aplicar- que estudiar la distribució geogràfica de la paraula 'creilla'.

Quan vaig arribar-hi, l'única condició que el pla d'estudis determinava com a requisit era capacitat i gust per la lectura. Semblava obvi que si una carrera es diu Humanitats i als seus plans d'estudis hi ha un fotimer d'assignatures de literatura, a més a més de les d'història, filosofia i art, la lectura havia de ser un requisit fonamental. Al llarg de quatre anys vaig haver de sentir tot de queixes d'alumnes per les càrregues de lectura que hi havia a la carrera (perfectament assumibles, d'una altra banda). Interrogant una mica, vaig descobrir que els nois que eren bastant aficionats a la lectura i que havien escollit aquella carrera amb prou feines llegien un

llibre el mes -hi havia una minoria extraordinàriament lectora, però no superàvem el 20%- i, és clar, el món els queia a sobre en veure el pla d'estudis. D'altres havien arribat a la carrera com a tercera o quarta o cinquena opció, després de no haver pogut entrar a la carrera que volien per manca de nota. I havien preferit estudiar alguna cosa, forçats per uns pares que col·locaven per davant un títol universitari, el que fos, a la felicitat d'uns fills que s'arrossegaven per les aules amb una pila de llibres per llegir d'una carrera que no era la que havien escollit.

La situació que em vaig trobar era hereva directa dels plans d'estudis actuals, en què als nois i noies en cap cas no els han inculcat un amor per la lectura, per tot el que comporta com a descoberta, per les múltiples possibilitats que té. No, als plans d'estudi actuals es bandeja la literatura (excepte en determinats batxillerats) i la manca d'afició esdevé endèmica i un problema per a tota mena d'aprenentatges. Es llegeix de cada vegada pitjor i la comprensió lectora cau a xifres absurdes. I, en canvi, vivim un dels moments de màxima escriptura de la història de la humanitat i, per tant, també de màxima lectura. I com que llegim molt, però no ens n'han ensenyat, es produeixen nombrosos errors d'interpretació. Ho veiem cada dia a Facebook i a Twitter, les dues xarxes socials per excel·lència, on sembla que els usuaris no han après encara què vol dir la ironia i els dobles sentits. Tenim un dèficit lector perquè les assignatures de literatura han estat bandejades dels plans d'estudi de la secundària, precisament en el moment en què la ment està preparada per a rebre la informació que la condueix a entendre aquests usos del llenguatge tan vitals per a la comunicació. Precisament en el moment en què comencem a perdre aquells extraordinaris lectors que s'havien creat durant la primària.

I cal preguntar-se per què la literatura i la lectura són absents dels plans d'estudis de la secundària. I novament la resposta fa por: perquè es vol evitar que hi hagi ciutadans amb capacitat de pensar, d'imaginar i de crear. Fixem-nos-hi un moment. Els plans d'estudis són de cada vegada més instrumentals, volen ensenyar a fer coses: informàtica, idiomes, tecnologies. I no volen ensenyar a pensar coses: matemàtiques pures, filosofia, literatura. Aquest és el nou paradigma en el qual estem abocats. **En un país molt més preocupat pel baix nivell d'anglès dels seus alumnes que no pas pel baix nivell de comprensió lectora, capacitat d'imaginar i llibertat de pensament, tot és possible.** Perquè algú s'ha interrogat mai sobre el pèssim nivell de català dels anglesos?

17. CONTRA LA LECTURA OBLIGATÒRIA

El millor professor que he tengut mai és un professor de literatura. Està jubilat i, tot i que pels seus extraordinaris coneixements hauria pogut ser professor de la universitat, no va deixar mai la secundària. Es diu Antoni Figuera Salvà. Quan el vaig conèixer -tot i que a l'institut els rumors sobre la genialitat de les seves classes el precedia- va ser el setembre de 1991. Llavors aquell home impartia classe de literatura de segon de BUP al col·legi Sant Pere de Palma, un centre concertat situat a la barriada des Viver. També feia la literatura de COU i complementava la jornada en un altre centre concertat, el Sant Josep. Dues bones escoles situades a les barriades perifèriques de Ciutat de Mallorca.

El primer dia de classe, n'Antoni Figuera anava apuntant títols i títols de llibres a la pissarra i ens demanava que els copiéssim. En acabat havia anotat uns dos-cents llibres amb els noms dels autors. Ho havia fet de memòria, sense cap necessitat de mirar res i, evidentment, sense fallar ni un sol títol ni un sol autor. En acabat ens va dir: 'Ara teniu dos-cents llibres apuntats en un paper. D'aquests dos-cents n'haureu d'escollir tres, els que vulgueu, un cada trimestre. I me n'haureu de fer un treball molt senzill. M'haureu de dir quin és el vostre personatge preferit masculí i per què, m'haureu de dir quin és el vostre personatge preferit femení i per què i sobretot, sobretot, m'haureu d'explicar com la lectura d'aquest llibre us ha canviat la vida i per què.'

En el treball i en l'enunciat rau la grandesa de la concepció de la literatura per al professor Figuera i, per extensió, per a tots els que ens en considerem deixebles: 'La lectura canvia la vida.' Ell no pensava en la possibilitat que el llibre canviés la vida del lector, sinó que ho donava per fet i volia saber fins a quin punt i com. I, és clar, aquestes preguntes no es podien resoldre de cap altra manera que no fos a través de la lectura dels llibres. Puc assegurar que el professor Figuera aconseguia que els seus alumnes es llegissin els llibres en un 80% dels casos i que a més a més tinguessin la sensació per primera vegada a la vida que els deixaven triar amb absoluta llibertat (una llibertat condicionada per una llista impecable de títols, és clar). El professor afegia: 'Si algú vol llegir algun llibre que no és a la llista, que vingui a veure'm i en parlarem; molt possiblement hi trobarem una solució.' Recordo que una noia, na Carol Fontàs, va ser de les atrevides i va llegir sense cap problema una novel·la que li interessava molt. I el professor li ho va deixar fer. En canvi, ens va fer llegir a tots un llibre de Cortázar i fer-li diferents treballs sobre els contes de l'escriptor argentí que més el fascina. 'Jo us deixo escollir els llibres que vosaltres vulgueu en canvi que vosaltres em deixeu que jo us en faci llegir un. Us sembla un bon pacte?'

Naturalment, tothom el va acceptar. No perquè el professor tingués l'autoritat, sinó perquè el professor se'ns havia guanyat. Continuava el professor Figuera: 'Heu d'escollir tres llibres de la llista, però jo si fos de vosaltres m'afanyaria a anar aconseguint els dos-cents títols, perquè tots són tan bons que després us farà enveja el que s'ha llegit el company. És una llista de llibres que tothom hauria de tenir a casa seva i llegir-se algun cop a la vida. I el dia que el llegiu i us canviïn la vida recordareu aquest vell professor de literatura i somriureu.' Com podeu veure, el discurs em va quedar profundament gravat al cervell i vaig pensar que algun dia jo voldria ser com el professor de literatura Antoni Figuera.

Per què? Us preguntareu vosaltres, lectors hipotètics d'aquestes línies. Doncs perquè el professor Figuera és un esperit lliure i va intentar ensenyar-nos-en a nosaltres. Sortia de tots els conceptes tradicionals de professor de literatura. I, malgrat tot, en acabar el curs, havies fet tot el programa oficial i havies fet una pila de lectures extra que no constaven enlloc però que segons ell eren clau per a funcionar per la vida moderna. Com per exemple Cortázar. Per al professor Figuera, era imprescindible que cap dels alumnes que havien passat per les seves mans no arribés a la universitat sense haver llegit l'escriptor sud-americà i els seus jocs entre realitat i ficció, les seves maldats idiomàtiques, els usos fabulosos del llenguatge. I ho aconseguia. Sense descuidar-se les kharges (*jarchas*), el conde Lucanor, la Celestina, *El libro de buen amor* i tot el que entrava i tocava en el programa oficial de literatura espanyola de segon de BUP, que amorosia i convertia en alguna cosa fascinant per als adolescents que any rere any passaven per les seves classes.

El professor Figuera tenia molt clar que el principal oxímoron que hi ha al món més enllà del d'intel·ligència militar és lectura obligatòria. I ell tenia molt clar que allò que era obligatori era llegir, no concebia que la gent no fos lectora, però no concebia el fet que tothom hagués de llegir obligatòriament el mateix llibre. I aquesta és una de les claus dels problemes que tenim actualment a la secundària: la lectura obligatòria.

En l'actual model educatiu en què la literatura queda diluïda dins l'àrea de llengua, la majoria de vegades els alumnes de les escoles han de llegir tots el mateix text obligatori, sigui una obra del temari o sigui un llibre de l'anomenada indústria del llibre infantil i juvenil. Però no hi ha llibertat per a l'elecció, és impensable un model com el del professor Figuera i és impensable un model com el que impera a la majoria de socialdemocràcies nòrdiques, on allò que importa és la lectura en si, com a font de coneixement i també com a font de plaer. Aquí la lectura s'associa, en el cas de la secundària, a quelcom que es fa com una obligació i no com un plaer. Moltes de vegades, a més a més, aquestes lectures són molt poc adequades al nivell

real dels nostres alumnes. Com que tenim un problema seriós de nivell, s'adapten els estudis i el nivell a la mitjana inferior i no s'estimula com un desafiament el fet que els alumnes puguin arribar a un nivell superior. Aquesta igualació per la franja baixa - que implica que pràcticament ningú no repeteixi curs i a la llarga disminueixi el nivell global de l'ensenyament rebut i de l'exigència exigible en un sistema públic pagat per tots- fa que els alumnes bons s'avorreixin amb les lectures proposades i a la vegada que s'hagin d'escollir textos molt pobres que tampoc no engresquen els alumnes mediocres. I encara tenim dos o tres problemes afegits: professors de llengua i literatura sense cap passió per la lectura i que aprofiten lectures 'que funcionen' des de fa anys per repetir-les sense haver de llegir res de nou i poder estimular els seus alumnes;²⁴ les pressions brutals de la indústria editorial del llibre infantil i juvenil; la manca d'estímuls per als nois i noies envers la lectura.

En la futura república catalana haurem d'abordar cadascun d'aquests problemes, però potser val la pena de perdre-hi un minut, perquè la desmotivació dels professors de secundària és de cada vegada més palesa. Són molt sovint herois, persones que intenten no solament ensenyar els seus coneixements, sinó també educar els nostres adolescents. I aquest és un dels principals problemes que es troben: que moltes de vegades els educadors, les persones que haurien de tenir cura dels nois i noies, que són el seu entorn familiar més directe, han dimitit les seves funcions.

Una de les raons possibles que ho explica és la crisi econòmica, però no és l'única. Hi ha una comunicació molt important entre pares i fills, una tendència a l'entotsolament de l'individu que no ha millorat gens el desenvolupament de les noves tecnologies. Connectats a pantalles que intenten obrir el món, moltes de vegades el resultat és absolutament el contrari: una generació d'adolescents que possiblement és la que ha estat més sola en tota la història de la humanitat. Els nous models de família i els trencaments dels tradicionals -una proliferació de famílies monoparentals o amb relacions amb múltiples parelles- també ha trencat els rols tradicionals dels educadors, que en moltes ocasions a més a més són treballadors afectats terriblement per la crisi, que han de passar moltes hores fora de casa per guanyar menys diners que abans del 2007. Són uns pares i mares que fan mans i mànigues per tirar endavant però que a la vegada han deixat els seus fills

---

²⁴ Moltes vegades aquests professors es troben en aquesta situació de desmotivació per l'actitud demostrada abans en l'administració, aquest igualment per la franja baixa. En aules on amb prou feines es pot aconseguir d'explicar res perquè es perd tot el temps fent callar l'alumnat, en realitats complexes de pares que sempre van a favor dels seus fills i contra el professorat, amb un excés de sobreprotecció dels nens, en un entorn amb famílies desestructurades que molt sovint l'única cosa que poden fer és preocupar-se per la supervivència i pel dia a dia i on l'escola pública és la millor manera d'aparcar els infants mentre intenten guanyar-se les garrofes, és lògic que es pugui produir aquesta desmotivació del professorat que intenta campar com pot, salvar algun alumne de tant en tant i evitar problemes majors.

adolescents moltes hores sols i que no poden acompanyar-los en el procés d'aprenentatge. Ni tampoc en el de l'educació que s'hauria de rebre a casa. I, és clar, el professor es troba amb adolescents acostumats a trampejar que no han tingut gairebé mai present la figura de l'autoritat. Així és normal que es cobreixi l'expedient i es faci el que es pugui. I que la lectura, la llibertat, l'estimulació, sigui quelcom meravellós en un pla teòric, però pràcticament impossible d'aplicar en aules per als quals mantenir la convivència mínima ja és un gran què.

Les pressions brutals de la indústria del llibre infantil i juvenil són sabudes per tothom que hagi passat una mica de temps de la seva vida en escoles o centres d'ensenyament secundari. Cada any es reben les visites dels comercials de les grans editorials dedicades a la venda de llibres infantils i juvenils i de llibres de text. I cada any s'ofereixen comissions a professors si es posen els llibres de lectura que es compren de forma directa, sense passar per la llibreria, amb descomptes molt importants. Els professors actuen de bona fe²⁵ perquè així estalvien diners a les famílies i als alumnes, però impedeixen l'entrada de textos que hagin escollit ells mateixos i que pensin que poden motivar els alumnes. El problema és saber si hi ha professors disposats a fer la feina del professor Figuera: treballar molts texts diferents amb els seus alumnes i entomar tot allò que implica de correccions, lectures i feina extra. Davant d'aquest fet, la lectura única, obligatòria, esdevé una temptació molt forta, molt potent.

El tercer problema és la manca d'estímuls que reben els nostres adolescents envers la lectura. Tot hi va en contra. Tenen més oferta de lleure que mai i tot aquest lleure és més 'fàcil' de consumir que la lectura i la literatura, que implica l'esforç d'haver d'imaginar. Per què no ho aprofitem d'una vegada per totes per fer una gran campanya amb els seus ídols i donem valor al paper de la lectura? I, encara més, perquè no tenim en compte alguns models d'èxit de fora? En moltes escoles de primària dels països nòrdics, quan un alumne acaba una feina i la resta de l'alumnat encara no, pot sortir de l'aula i anar a la sala de lectura a esperar els seus companys. Hi té molts llibres a l'abast, perquè esculli lliurement quin el motiva i quin vol llegir. I això fa, esperar tot llegint que els seus companys acabin. Aquest estímul positiu el motiva a acabar les feines i els deures, ben fets i de pressa, perquè el premi és un temps lliure extra per a llegir. Per tant, la lectura és un estímul positiu, un premi que s'aconsegueix a través de l'esforç previ. Envejable, oi?

---

²⁵ També hi ha algun cas de mala fe i de professors que directament s'aprofiten de la comissió que ofereix determinada editorial. No fa pas tant, en èpoques de més esplendor econòmica, fins i tot hi havia professors d'escoles grans amb moltes línies que arribaven a aconseguir viatges al Carib gràcies a l'acumulació de punts sobre les vendes de llibres d'una determinada editorial.

És igualment envejable la resposta que donaven els nens de vuit anys a una enquesta feta al centre de París sobre el seu *hobby* principal. La majoria responien: 'Anar a comprar llibres amb els meus pares el dissabte a la tarda.' És cert, parlem de nens del centre de París però hi ha ningú que es pensi que pot haver-hi una resposta semblant entre els nens dels barris més afavorits de les principals ciutats catalanes? Aquests són els models en els quals ens hem d'emmirallar, i de cap aquí no s'hi va a través de la lectura obligatòria.

18. CONTRA LA SOCIALITZACIÓ DELS LLIBRES DE LECTURA

Vivim uns moments de grans canvis en l'ensenyament, especialment pel que fa a l'infantil i a la primària. Una gran quantitat de centres educatius emprenen una nova línia d'ensenyament, el que es coneix com a educació per projectes, que tendeix a fer desaparèixer el llibre de text de les aules i a proporcionar nous mètodes d'adquisició de coneixements pels alumnes. També és conegut com a ensenyament per racons i per àmbits d'interès. Però aquesta pràctica encara és molt primerenca i falten anys perquè sigui generalitzada. Potser els nens i nenes que comencen P3 a partir del setembre que ve ja ho tindran més regularitzat, però tots els seus predecessors estan abocats a continuar treballant, com a mínim, amb sistemes mixtos en què el llibre de text encara és present a l'aula. Quan em manifesto en contra de la socialització dels llibres, no em manifesto en contra de la socialització del llibre de text, que em sembla fantàstica, sinó en contra de la socialització del llibre de lectura individual, propi.

El professor Figuera i tots els bons professors que he tingut després sempre han insistit en el privilegi i el plaer d'anar creant una biblioteca personal, pròpia, seleccionada segons els gustos i interessos propis. En el llibre *Antònia Vicens, massa deutes amb les flors*, en què Sebastià Portell dialoga amb l'escriptora, hi ha un moment especialíssim, el dia que l'autora va amb els seus pares a Manacor a cercar la seva primera prestatgeria, ja relativament gran. 'Llibres en una casa pobra de republicans' narra el cofoisme dels pares davant d'allò que significa un grandíssim ascens social.

Per això mateix, perquè tothom hauria de tenir una biblioteca personal pròpia, s'ha d'estar forçosament en contra de la socialització dels llibres de lectura. Per això i perquè a la pràctica és una manera com una altra d'anar eliminant la figura de l'escriptor de la nostra societat. Si abans he criticat durament el component industrial d'una part del sector de la literatura infantil i juvenil, no és menys cert que hi ha un grup nombrós de professionals que any rere any s'esforcen a oferir les seves obres literàries als més petits amb una dignitat fora mida. Els autors i il·lustradors de llibres infantils són una de les baules més febles de la cadena tròfica literària: són els més mal pagats i els que tenen més responsabilitat: fer que els nens i nenes vulguin continuar llegint. S'excusen les editorials en la potencialitat de les vendes per pagar percentatges inferiors al del 10%, quan tots sabem que moltes vegades aquestes vendes no es produeixen i amb la socialització del llibre encara menys.

A l'altre costat hi ha els pares que argumenten que els llibres són cars. El preu mitjà dels llibres de lectura infantils i juvenils no ultrapassa els deu euros. I en total se'n llegeixen tres cada any (sis si comptem cada una de les dues llengües). Seixanta euros. Menys que el preu mitjà d'unes vambes que es compren als nens. O de les samarretes oficials del Barça. El preu del llibre és l'argument més barroer, absurd i estúpid que poden adduir els pares en contra dels llibres de lectura, perquè pel preu d'un mal gintònic ja tenen un llibre. I perquè no dubten en cap moment a comprar una entrada del Barça o a fer activitats molt més cares que la compra dels llibres. Però és un recurs fàcil que mostra fins a quin punt hem fracassat com a societat quan ara la lectura i la possessió física d'un llibre és una cosa menyspreable. Si fa quaranta anys simbolitzava l'ascens i la màxima il·lusió d'una família republicana a Mallorca ara els llibres fan basarda. I com que fan basarda, val més socialitzar-los que no pas comprar-los. És molt millor les vambes o la samarreta oficial. I què se n'ha fet del plaer de la possessió dels llibres propis? I de la possibilitat que algun dia un autor pugui signar el llibre per a aquella persona com a valor afegit? Recordo perfectament el dia que l'escriptor Antoni Serra va venir al nostre institut a fer una conferència. Jo tenia quinze anys i era la primera vegada que veia un escriptor en directe. Si avui em dedico a aquesta cosa d'ajuntar paraules és sens dubte per la influència exercida per Serra i pel professor Figuera. I pel fet que l'escriptor em va signar un dels seus llibres amb una ploma que va treure de l'infern de l'americana i una lletra pulcríssima. Si socialitzem els llibres, com aconseguirem el respecte reverencial que es mereixen?

I ep, en aquests moments de crisi econòmica és cert que hi ha moltes famílies que ho passen realment malament. És cert que hi ha infants que ni tan sols tenen diners per a pagar el metro o per a fer tres menjades el dia en condicions. En aquests casos, analitzables un per un, és quan les AMPA han d'intervenir i aconseguir els exemplars per als alumnes en qüestió. Comprant-los, demanant-los a l'editorial o fent el que sigui necessari. Cap nen no s'ha de quedar sense poder tenir una biblioteca personal, perquè els llibres alimenten l'ànima. I de vegades això és tan important o més que alimentar el cos.

19. ON PERDEM ELS LECTORS? COM PODEM EVITAR-HO?

En vista de totes aquestes perspectives de fracàs de la lectura en l'ensenyament secundari, ens hauríem de preguntar on perdem els lectors i per què. Són dues de les preguntes amb resposta més difícil (cal pensar que si hi hagués respostes ja hi hauria algú que intentaria posar fil a l'agulla per arreglar la situació) i per tant només podem fer hipòtesis arriscades. Jo crec que perdem una massa molt important de lectors en la franja compresa entre els dotze i els catorze anys, tot i que de cada vegada es va avançant més l'edat en què la lectura deixa d'interessar.

En general, la primària ha creat un gruix important de nois i noies que són lectors i que en gaudeixen molt. Alguns després continuaran exercint la seva passió lectora. Tots hem sentit o coneixem algun adolescent que és un autèntic 'devorallibres'. Però no ens enganyem, són una minoria. La immensa majoria dels adolescents no llegeixen i molts joves tampoc. Després, amb el temps, alguns en recuperen l'hàbit. Aleshores caldria demanar-se què passa per què aquests bons lectors que tenim a la primària i a la infantesa arriben a la pubertat i decideixen que això de llegir no fa per a ells.

Ho hem apuntat abans: a mesura que l'individu es fa gran la societat que l'envolta dóna cada vegada menys importància a la lectura i, en canvi, prioritza totes les altres alternatives de lleure que no hi tenen res a veure. Vivim en una època de consum audiovisual multitudinari a través de múltiples plataformes i de progressiu entotsolament de l'individu precisament mitjançant la seva connectivitat amb amics virtuals en múltiples xarxes socials. Moltes de vegades companys i amics que s'han vist al centre educatiu el mateix dia han preferit parlar per xat de qualsevol dels seus problemes que no pas cara a cara. Vivim en una societat en què els adolescents es preocupen tant per l'acceptació per part dels altres que no hi ha cap mena de profunditat en les relacions interpersonals. En canvi, a través d'una pantalla de qualsevol mena la comunicació flueix amb molta naturalitat. En aquesta mena de societat, llegir es considera com un acte de 'freakisme', que fan només alguns alumnes que es destaquen, i això fa que molts sovint els lectors mantinguin l'afecció oculta o que la deixin per por de no ser acceptats en un grup.

Per sort, aquestes noves tecnologies que ens van tan en contra, també poden jugar a favor nostre. Aquests darrers temps hem vist com sorgia un nou fenomen literari a casa nostra vinculat precisament amb la gent més jove i amb el seu domini absolut de les noves tecnologies: els *booktubers*. Què són? Doncs nois i noies, generalment adolescents, que enregistren en vídeos casolans les seves recomanacions literàries i les penjen en blocs o directament en canals personals de Youtube que han assolit un

important nombre de seguidors. La moda va començar als Estats Units però després va viure un autèntic *boom* a Mèxic i en més països llatinoamericans, on alguns dels *booktubers* més reconeguts tenen milenars de seguidors que esperen les seves videoressenyas. La indústria cultural ha començat a tractar-los amb cura perquè la seva influència és força important en el còmput de vendes finals d'un llibre.

En el nostre àmbit, el fenomen es destaca per la joventut de la majoria de les *booktubers* catalanes. Sí, com en tantes altres coses vinculades al món del llibre, les noies porten l'avantatge. Un nom sobresurt especialment en el col·lectiu: Marta Botet, filla de Laura Borràs, directora de la Institució de les Lletres Catalanes i una de les videoressenyistes més veteranes del país. Però a casa nostra la lectura i la recomanació de llibres entre els joves ha ultrapassat la individualitat i la feina feta a casa per convertir-se en un fet social i comunitari. Ho palesa el fet que durant la Setmana del Llibre en Català del 2015 hi va haver una trobada de *booktubers* i blocaires juvenils que va arregar més de cinquanta participants, amb actes pensats específicament per a ells. Aquesta trobada va ajudar que molts es 'desvirtualitzessin' i compartissin les seves inquietuds en viu, i va servir per a mostrar que són molts més que no ens pensem.

El reconeixement social que obtenen aquests *booktubers* en el seu entorn més immediat fa pensar que la introducció del vídeo com a element per a poder parlar de llibres ha estat un encert de primer ordre i que es podria explotar a les aules. L'aliança entre noves tecnologies i lectura és una cosa que s'ha de treballar molt més per poder pal·liar la pèrdua de lectors que es produeix en l'adolescència. Cal refermar els lectors que ja ho són en el seu hàbit per tal que no el perdin, que no se sentin sols, i cal tornar a guanyar lectors amb els estímuls que poden portar les noves tecnologies als joves.

Més models d'èxit en la consolidació dels lectors juvenils i en la captació de nous escriptors són els clubs de lectura específics per a ells que han començat a fer algunes biblioteques, i molt especialment algunes llibreries. Un dels més reeixits és el que manté la llibretera Mariola Nos a la seva llibreria de Vinaròs, on un grup que oscil·la entre catorze i vint-i-dos adolescents s'autogestionen en un grup de lectura que es reuneix un cop cada mes. Hi comenten un llibre de manera comuna i, tot sovint, s'hi afegeix l'al·licient de la trobada amb l'autor. 'Jo els vaig donar total autonomia, els vaig facilitar l'espai per a trobar-se i els faig les comandes del llibre, però la directora és una noia del grup, s'organitzen a través d'un grup de missatgeria telefònica i procuro influir-hi poc. Quan ha de venir l'autor sí que ho organitzo més, i si cal també cerco estímuls, com per exemple un viatge de final de curs a Barcelona, per exemple, però prefereixo tractar-les com a adultes mentre no hi ha

problemes.' La pertinença a aquest grup ha ajudat moltes de les persones que en formen part a no trobar-se soles en la seva afició i a valorar-la i valorar-se. A més a més, l'èxit de les trobades també ha fet que algunes adolescents no lectores s'hagin convertit en lectores per poder gaudir de l'experiència compartida.

Exemples com aquests que acabem de posar serveixen per a mostrar que hi ha moltes possibilitats i molts camins a recórrer si volem guanyar nous lectors per a la futura república catalana i sobretot si volem no perdre'n.

20. LES BIBLIOTEQUES PÚBLIQUES, UN MODEL D'ÈXIT QUE CAL CONSOLIDAR I UNA PRÀCTICA A EVITAR

La xarxa de biblioteques públiques de Catalunya funciona. I a més a més funciona millor que molts dels serveis públics del país (tot i que sempre es pot millorar). És una realitat que ens hauria d'omplir de goig i de satisfacció perquè fa molts anys que s'hi fa feina i perquè és, possiblement, la principal eina que tenim al país de veritable democratització de la cultura. Les biblioteques s'han convertit, a més a més, en un dels principals indrets assistencials de casa nostra. Moltes de vegades les bibliotecàries s'han vist desbordades perquè són un dels primers llocs on arriben els immigrants i han de suplir competències dels serveis socials. S'han convertit en espais on hom pot connectar-se a internet, en espais on es poden trobar eines formatives i persones amb les mateixes afeccions a través dels clubs de lectura. A més a més, també continuen exercint la seva funció de difusores del coneixement per mitjà del préstec dels llibres i de generadores d'espais de calma, tranquil·litat i confiança per al treball i per a l'estudi amb les places que posen a disposició dels usuaris.

Repartides en tres xarxes diferenciades, biblioteques de la Diputació de Barcelona, biblioteques de Catalunya i biblioteques universitàries, abasten pràcticament la totalitat del territori. Una de les experiències més interessants és la del Bibliobús, que arriba als pobles més petits del país per tal que puguin gaudir d'aquest servei. Se'n destaca el Pere Quart, que fa ruta a les terres de Lleida, i abasta els dos Pallars i l'Alta Ribagorça; ofereix, doncs, el servei de préstec de llibres cada quinze dies a les localitats d'Alins, Gerri de la Sal, Espot, Esterri d'Àneu, Escaló, Isona, Llavorsí, Rialp, Salàs de Pallars, Talarn, la Torre de Cabdella, la Plana de Mont-ros, la Pobleta de Bellveí, Barruera, Ribera de Cardós i Vilaller.

I, malgrat tot, les biblioteques catalanes també es ressenten d'una greu crisi que va en detriment de la seva feina de promoció de la lectura i la literatura catalana. D'una banda, han hagut de donar de cada vegada més serveis amb el mateix personal o amb menys que abans de començar la crisi, i d'una altra han vist com es retallaven les partides disponibles per a les compres de novetats. Això no seria del tot greu si el criteri de les compres no hagués variat després de retre comptes, per culpa de la perversió del sistema que premia les biblioteques que augmenten notablement la quantitat dels préstecs que fan cada any. I aquest és el problema. Si una biblioteca vol fer créixer el nombre de préstecs haurà de comprar llibres que tinguin circulació garantida i, per tant, haurà de comprar els llibres amb més demanda potencial, bé per les campanyes publicitàries que se n'han fet, bé pels gèneres literaris. En canvi,

no es compraran llibres que enriquirien notablement el fons de les biblioteques, però que tindran una sortida de prestatgeria molt menor. Això implica que les biblioteques no puguin fer una selecció acurada, una tria de bons títols que creuen que s'han de promocionar i valorar perquè estan lligades pel compte d'exploració de resultats, pels comptes que s'hauran de passar ben aviat. I, és clar, aquí ens trobem amb una altra perversió: lògicament tindrà molta més sortida un títol editat en castellà que no pas un títol editat en català.

Per tant, en una situació de crisi com la d'ara, les biblioteques han d'anar amb peus de plom a l'hora d'enriquir les seves col·leccions. Tenen menys diners que mai i més exigències de préstec que mai, i no hi ha cap sistema compensatori que faci que, per exemple, un préstec d'un llibre de Pere Calders computi com vuit préstecs de Dan Brown, o que el préstec d'un assaig de Pico della Mirandola computi com vint vegades el *bestseller* de torn. Ens regim només per la quantitat dels préstecs i no per la qualitat d'allò que es deixa i, per tant, el mercat torna a marcar els nostres designis.

Cal destacar que un dels programes que funcionen més bé a les biblioteques públiques no universitàries és el del Club de Lectura. Un cop cada mes els usuaris llegeixen i comenten conjuntament una obra guiats per un conductor expert que ajuda a fer la lectura comuna més enriquidora. A Barcelona, molts dels clubs tenen llista d'espera, especialment els dedicats a novel·la negra. Per tant, caldrà valorar fins a quin punt la lectura transcendeix molt més enllà d'un plaer solitari i s'ha convertit en un element de discussió comuna, en un espai de trobada de primer ordre, ara que la societat s'aboca a greus processos d'entotsolament.

Quin serà el paper de les biblioteques en la futura república catalana? Com serà el model d'adquisició de llibres, l'accés a la societat del coneixement o la seva distribució territorial? Són preguntes que també cal fer-se i davant les quals no hem sentit cap resposta en les campanyes electorals que hi ha hagut aquests darrers temps. També caldrà saber com i fins a quin punt s'hi impliquen els ajuntaments on són implantades -actualment, hi ha fórmules col·laboratives diferents que van des de l'assumpció del sou dels treballadors o d'una part fins a una implicació directa en la gestió- i el valor estructural que tindran aquestes infraestructures en el desenvolupament futur del país.

Al meu entendre, haurem d'aprofitar un model molt interessant i que funciona molt bé, però haurem d'acabar de millorar amb més dotacions econòmiques, amb la supressió dels criteris mercantilistes o quantificadors per avaluar-ne els impactes i amb més contractació de personal. Per a què? Doncs perquè els bibliotecaris puguin dedicar-se a una de les feines fonamentals que haurien de fer i que sembla que en

alguns casos ha quedat quasi bandejada per la gestió del dia a dia i les contínues traves a què es troben sotmesos: llegir. Els bibliotecaris haurien de ser persones que llegissin molt per poder recomanar bé els llibres als usuaris. I haurien d'estar completament informats i al dia del que es publica i de les valoracions crítiques que això genera. La seva feina hauria de consistir també a llegir molt per poder tenir uns criteris propis que ajudessin a la gestió del centre, tant pel que fa a l'atenció directa als usuaris com als plans estratègics dels centres. I ara, malauradament, trobareu moltes bibliotecàries que es queixen amargament de la manca de temps per a poder llegir, per bé que hauria de ser una part fonamental de la seva feina.

21. I LA INDEPENDÈNCIA COM HI AJUDARÀ?

Aquests darrers temps els catalans s'han encomanat amb una fe cega i encomiable al projecte independentista. Cadascú pensa que la independència resoldrà els seus mals d'una manera o una altra. 'Això se solucionarà el dia que siguem independents' o 'Ja ho veureu quan tinguem la independència' són dues de les frases que se senten més en les converses ordinàries de la gent. I és bo que sigui així perquè cal mantenir viva la flama de la il·lusió en el futur estat independent. És clar que cadascú pensa que la nova república serà tal com ell la imagina, entre més coses perquè ningú no ens ha dit gaire com serà aquest nou estat el dia de demà. Tots els esforços s'aboquen a la construcció del subjecte polític i jurídic i després caldrà dotar-lo de contingut i veure com ens organitzem.

Per tant, cal començar a pensar com volem aquest futur país i cal començar a construir-lo -fins allà on sigui possible- ara mateix. Per això, algunes de les propostes que es fan en aquest text ja es poden començar a aplicar (de fet, la immensa majoria). No cal esperar al dia 1 després de la proclamació de la independència. Cal posar els fonaments de la república mentre encara siguem en el procés de transició nacional, i això convé que ho tinguem tots bastant clar, perquè potser aquesta transició és més llarga i més dura d'allò que a tots ens agradaria.

Però en principi, per a la lectura i per a la indústria literària en català i tots els agents concernits, la independència només pot ser una cosa positiva. Potser en els primers moments pot haver-hi alguns daltabaixos pel que fa a la venda de llibres a la resta dels territoris de parla catalana, però això es compensarà amb un reconeixement més gran del català i, per tant, de la literatura que s'hi expressi. Ja he manifestat en altres ocasions que penso que la llengua catalana ha de ser l'única oficial de Catalunya, però estic segur que encara que aquest objectiu primordial no s'assolís, es poden trobar fórmules que afavoreixin directament el català (per exemple, llengua de relació preferent, llengua d'atenció preferent o alguna altra que la singularitzi respecte del castellà). Per tant, partint d'aquest grau de protecció nou de la llengua, és obvi que la literatura que s'hi expressa també tingui més protecció i més avantatges que respecte al moment actual.

Cal pensar, també, que la independència afavorirà l'interès per la nostra cultura -i per extensió per la nostra literatura- a l'exterior. En primer lloc perquè la novetat sempre és excitant i segur que hi haurà molta gent arreu d'Europa -però, sobretot, en l'entorn més immediat- que voldrà fer la descoberta d'aquest nou estat i que voldrà saber com és i per què ha assolit la independència política. Però, a més a més,

podrem fer una política exterior, també cultural, sense complexos i sense ingerències. Ningú no boicotarà la presentació de *Victus* vés a saber on perquè ja no tindran cap poder jurídic ni polític sobre nosaltres. I això és un gran què. No vull dir que la política exterior feta fins ara per l'Institut Ramon Llull no hagi estat profitosa. Ho ha estat, i molt. Però ens podem imaginar una política cultural dedicada a la promoció dels creadors catalans amb el suport de tot un estat al darrere? Això encara és inimaginable. Les potencialitats poden augmentar moltíssim.

Però, a més a més, la independència tindrà conseqüències internes molt importants. En primer lloc, haurem de pensar quins són els models educatius que volem i és molt possible que aconseguim suprimir la lectura obligatòria i, potser, reintroduir l'assignatura de literatura desvinculada de tot altre llast, com una assignatura amb tot el prestigi. D'altra banda, potser també podrem aconseguir una democratització real dels accessos a la cultura i a l'ensenyament, amb una universitat realment pública, a preus assequibles per al conjunt de la ciutadania i desvinculada dels interessos mercantils de les empreses. Una universitat on prevalgui el saber com a valor fonamental i on les humanitats no siguin bandejades. I potser a més a més en el futur país tindrem uns mitjans de comunicació de masses amb plantejaments ètics que cerquin la formació dels seus ciutadans i que, per tant, creïn programes culturals en horaris de màxima audiència perquè no estaran obsedits per la competència amb altres cadenes televisives d'un altre estat.

A més a més, en el nou estat podrem decidir quines polítiques culturals volem i fins i tot podrem subvertir els ordres pressupostaris per evitar que el futur Ministeri de Cultura sigui el departament del govern amb menys assignació pressupostària. Tot això i moltes més coses són a les nostres mans i són possibles si aconseguim la independència, però també si pensem en els models de país que volem per a l'endemà.

I, és clar, es tracta de saber des d'ara quin paper volem que tingui la lectura i la literatura en la futura república, si nosaltres fem la independència per crear ciutadans conscients i conscienciats del seu paper i crítics amb els seus governs o si, per contra, volem perpetuar models com l'actual, en què l'individu és només un objecte al servei dels governs i dels interessos dels grans empresaris. La lectura i la literatura seran vitals per a la creació de la ciutadania catalana del futur, només si entre tots volem que ho siguin.

22. DEU PROPOSTES (I UNA DE PROPINA) QUE PODRIEN AJUDAR A SALVAR LA LECTURA I LA INDÚSTRIA LITERÀRIA EN LA FUTURA REPÚBLICA CATALANA (I EN LA TRANSICIÓ)

Al llarg d'aquest text hem deixat anar propostes concretes que podrien contribuir directament a millorar la situació de la lectura al país i per extensió que podrien contribuir a millorar la situació de la indústria literària. Ara les recuperem de manera endreçada per si ve de gust començar a treballar-hi de veritat. Perquè si una cosa és clara és que no cal esperar a la consecució de la independència per començar a aplicar-les. Com més aviat comencem millor, el país ens ho agrairà i el nostre present i futur també. La creació de nous lectors, la consolidació de la lectura com a valor i un augment de la difusió de la literatura catalana són prou importants perquè ens hi posem ara mateix, no cal esperar a ser independents. (Les propostes no són pas endreçades per ordre d'importància. Simplement, n'hi ha deu i n'hi podria haver encara moltes més, però per algun lloc s'ha de començar.)

1. La creació d'una empresa pública de distribució de llibres. Aquesta empresa pública no cercaria beneficis, sinó que hauria d'equilibrar els costos entre despesa i guanys. Els llocs de feina serien dels anomenats socials. Tindria la funció de garantir la presència a les llibreries de tot el territori de qualsevol llibre que es demani de les editorials que es vulguin beneficiar dels seus serveis, amb tractes justos per a llibreters i editors. En cap cas no es demanaran compres en ferm de determinat nombre d'exemplars; s'admetran devolucions fins al cap d'un any i es farà ús dels serveis de missatgeria en el cas de peticions singulars. L'objectiu és que cap lector potencial no es quedi sense el llibre que vol llegir. Si l'empresa pública que es crea obté beneficis, els reinvertirà a millorar la logística, les condicions laborals i en una política cultural activa.

2. Ajuts a la creació suficients perquè el creador pugui viure durant un any. Caldrà una revisió de la política de subvencions que atorga la Institució de les Lletres Catalanes per tal que el perceptor de l'ajut pugui viure en unes condicions mínimes durant un any. Se suposa que els ajuts a la creació s'atorguen a escriptors que volen dedicar un temps de la vida a crear una obra especialment important i que per poder fer-ho necessiten un mecenatge. Per això caldrà canviar les bases que les regulen. Els imports seran de 12.000 euros per a cada un dels perceptors i obligarà a demanar una excedència de la feina en cas que es tingui un treball per compte d'altri. La remuneració és per a crear aquesta obra especial i no per a compatibilitzar la feina de creació amb unes altres. En el cas dels autònoms, es permetrà de continuar treballant fins a un màxim de 8.000 euros anuals en factures, destinades precisament a pagar les quotes d'autònoms i a garantir la continuïtat de l'activitat professional una vegada finalitzada la beca, que es pagarà en mensualitats regulars de mil euros

cadascuna. L'objectiu és garantir que l'escriptor pugui sobreviure mentre crea la seva obra.

3. Política d'ajudes a les llibreries que prioritzen el català i el llibre de fons. Tal com hem vist, cal un estímul important i directe per a convèncer les llibreries que centrin l'oferta en el llibre en català i que a la vegada aquesta oferta es nodreixi dels fons de les editorials per tal de donar una segona vida al llibre. Allò que es coneix per guany minvant haurà de ser compensat amb escreix per l'administració, que establirà ajudes diferents per a les llibreries segons la tipologia de fons que presenten, essent el màxim les llibreries que tinguin el 100% dels seus llibres en català prioritzant els de les editorials independents i amb un gruix important de llibres de fons. Ara, crec que també haurà d'haver-hi una legislació sobre mínims i per tant en el futur estat totes les llibreries noves que vulguin obrir i totes les que vulguin fer un canvi de propietat, hauran de tenir, si més no, el 25% de les obres en català. Aquests factors de discriminació positiva seran fonamentals per tal de garantir la supervivència de la llengua catalana en cas que no s'opti per la solució més lògica possible: l'única oficialitat del català al país.²⁶

4. Creació d'una biblioteca digital de clàssics de la literatura catalana. Aquesta biblioteca també es farà amb diners públics, per pagar els dirigents científics del projecte, i mitjançant pràctiques remunerades en el cas dels alumnes que hi participin. L'objectiu fonamental és servir en còpies accessibles a través de la xarxa d'internet el patrimoni literari català lliure de drets d'autor. Els textos que s'hi abocaran seran, principalment, els de les principals edicions filològiques existents i s'hauran d'escannar o bé picar directament per tal de posar-los a l'abast. Aquestes feines les podran dur a terme alumnes dels màsters d'edició o també de facultats d'humanitats i filologies. Els acords amb les editorials s'hauran de fer segons el nombre d'exemplars que es vinguin d'aquestes obres cada any i, d'acord amb això, establir barems de compensació sobre el guany minvant. L'objectiu és aconseguir que la biblioteca sigui disponible a qualsevol lloc del món i que la lectura dels nostres clàssics sigui un estímul engrescador. La creació de la biblioteca hauria d'anar acompanyada de nombroses activitats de promoció dels autors i dels títols a mesura que s'hi anessin incorporant.

5. Supressió de la lectura obligatòria als plans d'estudi. Crec que és una de les mesures més importants que s'ha d'adoptar en la futura república catalana. Cal

---

²⁶ He parlat algunes vegades de la necessitat que el català sigui oficial a tot el territori. Evidentment, però cal que ho deixi escrit de manera explícita, l'aranès també serà oficial al territori de la Vall d'Aran i es garantiran els mateixos tractes i graus d'oficialitat que en l'actualitat, promovent-lo encara més i defensant-lo fins a poder-ne garantir completament la supervivència en el futur. Això vol dir que serà la llengua de relació especial a la Vall d'Aran i que hi serà la llengua vehicular de l'ensenyament.

observar molt bé els models que s'apliquen fora de les nostres fronteres i aprendre'n per tal d'adaptar-los a la nostra realitat. Però també cal reivindicar el model del professor Figuera, basat en la màxima llibertat de l'alumne a partir d'una llista induïda de títols inqüestionables que tots els professors haurien de conèixer i la lectura de la qual haurien d'intentar encomanar als seus alumnes. Pel que fa al control d'avaluació de la lectura -els alumnes han de tenir una gran llibertat per llegir el que vulguin, però no poden no llegir-, el model Figuera de pregunta de resposta personal i única també és molt vàlid. Implica un gran esforç per part del professorat de coneixement dels llibres que es proposaran a la llista inqüestionable i un gran esforç de correcció de treballs fora de la plantilla de respostes, però segur que també és molt més engrescador veure com es desenvolupen les capacitats lectores dels alumnes que no pas veure com se les empesquen per poder aprovar un examen.

6. Supressió de la socialització dels llibres de lectura. Cal incidir en la importància, el plaer i el privilegi que significa tenir una biblioteca pròpia personal, un refugi al qual poder tornar sempre i que mai no ens trairà. Per això mateix cal que els alumnes tinguin un gran respecte pels llibres i que siguin els pares que col·laborin en aquesta estima. Les associacions de mares i pares d'alumnes i el Departament d'Ensenyament atendran les necessitats de tots els alumnes que realment tinguin problemes per a poder comprar els llibres per la seva situació de risc d'exclusió social. Però cal fer entendre que el llibre i la lectura és una possessió molt preuada i que tenen un preu molt baix en comparació a les grans estones de gaudi que poden proporcionar. Com vaig explicar temps enrere a les xarxes socials, potser de manera políticament poc correcta però ben sincera: 'Moltes persones que han pagat 150 euros per una entrada per al partit [era el Barça-Madrid] són les mateixes que consideren que els llibres són cars, això quan saben què són.' El fet cert és que el preu mitjà d'un llibre infantil i juvenil no arriba al preu mitjà d'un gintònic sofisticat i té l'avantatge que pot durar tota la vida.

7. Creació d'un programa literari en *prime time* a la ràdio i un altre a la televisió pública. Els mitjans de comunicació públics són una eina fonamental per a la difusió de la cultura. És per això que cal insistir -tantes vegades com calgui- en la necessitat de crear uns bons programes de llibres tant a la ràdio com a la televisió pública. Aquests programes haurien de ser força atractius, comptar amb pressuposts elevats i tenir una direcció i presentació abocada a promocionar els nostres autors per sobre dels que vénen de fora. Es tracta de fer arribar a cada llar del país, pel cap baix un cop la setmana en horari de màxima audiència, les propostes literàries dels autors de casa nostra. El programa ha de tenir criteris literaris de màxima qualitat -bandejar, per exemple, els autors mediàtics, donar atenció a les veus emergents, promocionar

les literatures de caràcter popular, com ara la novel·la negra- i ha d'anar acompanyat d'una política proactiva d'introducció de la literatura catalana en tots els espais informatius de la graella televisiva, a més dels magazins i més. Ha de ser absolutament normal la presència d'escriptors parlant de llibres tant a la ràdio com a la televisió als programes que no siguin específicament literaris. A més a més, caldrà revisar els protocols de publicitat amb altres mitjans de comunicació que no siguin de titularitat pública. En canvi de la inserció de l'anomenada publicitat institucional s'hauria d'exigir una quota mínima d'informacions sobre la literatura en català en els mitjans perceptors d'aquestes publicitats institucionals.

8. Recuperació de la festa cívica de Sant Jordi. En la futura república caldrà plantejar-se molt bé els límits entre cultura i mercat. Una de les millors maneres de fer-ho serà recuperar la diada de Sant Jordi per als ciutadans. Progressivament, a mesura que passin els anys, el català sigui la llengua oficial del país, la literatura catalana sigui la prioritària de les nostres llibreries i la situació es normalitzi, potser podrem tornar a una lliure regulació dels espais. Mentrestant, hem de proposar una campanya d'incentius per a les paradetes que promoguin les signatures dels escriptors catalans per tal que el lucre minvant sigui compensat, i hem de resituar en un espai allunyat del centre de la ciutat de Barcelona els escriptors mediàtics. Proposo com a espai ideal el Fòrum. Hi ha molt espai, està ben comunicat en metro, hi ha prou lloc per a aparcar i és un bunyol urbanístic gens aprofitat. Per tant, concentrar allà tots els autors mediàtics pot descongestionar una mica el centre de la ciutat, donar més oportunitats als escriptors 'de veritat', i facilitar la lliure circulació cívica. És una de les mesures que es poden començar a implantar ara mateix.

9. Campanya de conscienciació dels beneficis de la lectura amb figures de primer ordre de tots els terrenys, amb ídols d'àmbits diferents. En la futura república catalana, als ídols creats per la ciutadania caldrà demanar-los que retornin quelcom a la ciutadania que els ha atorgat el seu estatus. Esportistes d'elit, cantants, actrius, cuiners d'abast internacional... Cap no seria res sense les seves extraordinàries carreres, és cert, però tampoc sense el reconeixement que els ha atorgat la societat civil catalana. És per això que haurem de demanar-los un retorn important a aquesta societat que els ha idolatrat. I aquest retorn podria ser la cessió de la seva imatge, gratuïtament, per a una gran campanya viral per encomanar els avantatges de la lectura. El nostre primer objectiu és que els ciutadans de Catalunya vegin com els seus ídols els recomanen el fet de llegir, però de retruc se'n beneficiarà tota la població mundial, perquè molts dels ídols locals són ídols internacionals. En aquest sentit, serà clau també la implicació de la societat civil catalana en campanyes en favor de la lectura en la nostra llengua i la implicació de la principal entitat

esportiva del país, el Futbol Club Barcelona, pedra angular entorn de la qual haurà d'orbitar la implicació dels seus jugadors d'elit. L'impacte d'aquesta campanya sobre la ciutadania pot ser d'una eficàcia mai vista, precisament per la força dels actors que l'engegaran.

10. Implicació de la societat civil catalana en la difusió de la lectura i la literatura catalana. En una segona fase del projecte, una vegada assolits els objectius principals que són la independència de Catalunya i la creació d'un nou estat europeu amb ple reconeixement internacional, caldrà pensar quines noves funcions tindran les entitats sobiranistes que vertebraran bona part de la societat civil catalana. El paper d'Òmnium sembla indubtable: tornar a ser una de les principals entitats difusores i impulsores de la cultura catalana. El paper de l'Assemblea podria ser també aquest: treballar per aconseguir la plena normalitat interior de la llengua i la cultura catalana i la seva màxima internacionalització. Per tant, les dues entitats tindran molt a dir, si volen (i cal convèncer-les per tal que vulguin) en les futures campanyes de foment de la lectura a la Catalunya independent. Cal imaginar un escenari de futur preciós: una gran manifestació conjunta de la ciutadania, liderada per les dues entitats, demanant als seus conciutadans que llegeixin més i que llegeixin en català. L'impacte seria brutal. Però se m'ocorren propostes més abastables que podrien fer: provar de batre el rècord Guinness de lectura i fer-ho en català, fer activitats locals de gran abast per potenciar els nostres clàssics d'acord amb la biblioteca digital que es proposa de crear, fer campanyes a tot el territori i si cal porta a porta per sensibilitzar sobre la importància de la lectura en la nostra llengua. Les dues entitats -i tantes altres del país- tenen actius molt importants que hem de saber canalitzar i aprofitar en un futur immediat.

11. Acció transversal de govern, ben dotada econòmicament. I al final, la cirereta del pastís. Ens caldrà una acció del govern, ferma, transversal i ben dotada econòmicament, per impulsar un gran pla de foment de la lectura. Els plans nacionals no es poden quedar en mans d'un sol departament -el futur Ministeri de Cultura-, sinó que han de formar part de l'acció transversal del govern. Així, per exemple, i sense saber com s'estructurarà el nou govern però prenent per base un esquema de govern semblant a l'actual, des de Presidència es poden impulsar campanyes concretes de lectura i el president pot aparèixer més vegades parlant de llibres i de lectura i presidint actes culturals com un fet normal; Benestar i Família haurà d'incidir directament en els avantatges de compartir la lectura entre tots els membres de la unitat familiar com una via de desenvolupament de la societat del coneixement; des d'Economia i Hisenda s'hauran de posar les partides econòmiques per a desenvolupar aquest pla que implica un accés majoritari a l'ensenyament superior a uns preus molt més barats que els actuals i les partides d'incentius per a

empreses llibreteres, editorials, a més de les subvencions a la creació; Salut podran aplicar en hospitals i centres públics programes de voluntariat lector per acompanyar els nostres malalts i desenvolupar tots els tractaments pal·liatius en els quals la lectura pot ser una eina d'ajuda eficaç per al malalt; des de Territori i Sostenibilitat es pot fer una campanya important d'implementació de comerços locals i de proximitat vinculats amb el món del llibre, a més d'afavorir una indústria paperera ecològica destinada a proporcionar les matèries primeres per a la indústria del llibre. Com podeu veure, d'accions possibles n'hi ha moltes si realment el govern de Catalunya té interès a fer de la lectura un eix transversal. I convindria que ho acceptés i ho fes perquè ens hi juguem el futur, perquè aquesta és la política que permetrà de diferenciar-nos dels altres estats del nostre entorn immediat, perquè s'haurà vist que volíem la independència per a construir quelcom realment nou, diferent, una nova manera de relacionar-nos amb els ciutadans d'un país on, com que encara està per fer, tot hi és possible.